

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalian koulutusohjelma

2021

Suvi Breite & Sanni Laakkonen

PÄIVÄKODIN PIENRYHMÄTOIMINTA

– Opas pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen

Suvi Breite, Sanni Laakkonen

PÄIVÄKODIN PIENRYHMÄTOIMINTA

- Opas pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen

Tämän kehittämistyön tarkoituksena on kehittää Turun seudulla sijaitsevan päiväkotit Satunummen 3–5-vuotiaiden lapsiryhmän pienryhmätoimintaa. Kehittämistyön tavoitteena on kehittää päiväkodin arjessa esille nousseita kehittämistarpeita ja tuoda päiväkodin kasvattajien tietoisuuteen uusia näkökulmia pienryhmätoiminnasta. Lähtökohtana kehittämistyön tuotokselle on päiväkodin kasvattajien toiveet käytännönläheisestä, helposti käyttöön otettavasta ja ymmärrettävästä oppaasta, joka tuo erilaisia näkökulmia ja ideoita pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen. Kehittämistyön teoreettisena viitekehystenä käsitellään varhaiskasvatusta ja pienryhmätoimintaa päiväkotiympäristön näkökannasta.

Päiväkodin pienryhmätoiminnan kehittämistarpeiden kartoittamiseen käytimme teemahaastattelua, SWOT-analyysia sekä havainnointia. Yksilöhaastatteluihin osallistui kolme päiväkodin kasvattajan ja SWOT-analyysin työtiimi teki yhteistyössä. Havainnointi toteutettiin passiivisella osallistuvalla havainnoinnilla yhden arkipäivän ajan. Lisäksi toteutimme sähköisen kyselyn Suomen Varhaiskasvatuksen opettajat- Facebook-ryhmässä. Kyselyn avulla keräsimme tietoa pienryhmätoiminnasta eri puolella Suomea työskenteleviltä varhaiskasvatuksen opettajilta. Kyselyn tarkoituksena oli laajentaa sekä monipuolistaa erilaisia näkökulmia pienryhmätoiminnan toteuttamisesta.

Esille nousseiden kehittämistarpeiden pohjalta syntyi opas pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen päiväkodin kasvattajien tueksi. Keskityimme oppaassa kehittämismenetelmien kautta esille nousseisiin kolmeen teemaan. Teemat ovat lapsilähtöisyys, lasten ja kasvattajien vaihtuvuus sekä kasvattajien välinen tiimityö. Kokosimme niiden ympärille erilaisia keinoja ja vaihtoehtoisia toimintatapoja pienryhmätoiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Oppaan toimintaideat ja -tavat ovat käytännöllisiä ja soveltuvat eri lapsiryhmiin. Opas on työväline niin päiväkodin kasvattajien kuin lasten eduksi.

Kehittämistyö tarjoaa tietoa pienryhmätoiminnasta eri ulottuvuuksien ja näkökulmien kautta. Lisäksi se tarjoaa toimintaideoita ja menetelmiä varhaiskasvatuksessa työskenteleville sekä aiheesta kiinnostuneille pienryhmätoiminnan kehittämiseksi.

ASIASANAT:

pienryhmätoiminta, varhaiskasvatus, päiväkotit, oppimisympäristö

BACHELOR'S THESIS| ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of Social Services

2021 | 43 pages, 16 pages in appendices

Suvi Breite, Sanni Laakkonen

SMALL GROUP ACTIVITIES IN DAY CARE CENTER

- Guide to developing and enriching the small group activities

The purpose of this development work is to develop the small group activities for 3–5-year-old children in kindergarten Satunummi. The day care center is located in Nätinummi in Turku. The aim of this work is to meet the client's development needs that have emerged in the daily life of the day care center and to bring new perspectives on small group activities to the awareness of educators. The educators wished the development work to be simple and easy to understand. They also hoped to get more perspective and ideas to enrich the small group activities. It's important to consider the work from the perspective of kindergarten environment.

To discover the issues to be developed, we used theme interviewing, observing and SWOT analysis. We interviewed three educators one at a time. SWOT analysis was made in cooperation with the team. We were observing the daily routines of group of children for one day. In addition we conducted an electronic survey in the "Finnish early childhood education teachers" Facebook group. With the help of the survey, we collected information on small group activities from kindergarten educators working all over Finland. The purpose of the survey was to expand and diversify different perspectives on the implementation of small group activities.

Based on the development methods, a guide was created to enrich small group activities to support kindergarten educators. We focused in the work on three themes. The themes were child orientation, turnover of children and educators, and teamwork between educators. After that we gathered various ways of planning, implementing and evaluating small group activities. The guide is a tool for the benefit of both kindergarten educators and children.

Development work provides information about small group activities through different perspectives. In addition, it provides ideas and methods for those working in the day care center. It also provides different kind of ways to implement the small group activities for other educators working with children.

KEYWORDS:

small group activities, early childhood education, day care center, learning environment

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LASTEN VARHAISKASVATUKSEN ORGANISOITUMINEN	7
2.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja asetukset	7
2.2 Oppimisympäristön ulottuvuudet	8
2.3 Lapsiryhmien rakentuminen	11
3 PÄIVÄKODIN PIENRYHMÄTOIMINTA	14
3.1 Pienryhmätoiminnan lähtökohdat	14
3.2 Pienryhmätoiminnan erilaisia toteutustapoja	15
3.3 Pienryhmien hyödyt ja haasteet	17
3.4 Lapsilähtöisyys ja osallisuuden toteutuminen	21
4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	24
4.1 Toimintaympäristö, toimeksiantaja ja kohderyhmä	24
4.2 Kehittämistehtävä ja tavoitteet	25
5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	26
5.1 Kehittämismenetelmät peilattuna teoriaan	26
5.2 Tiedonkeruu ja sen hyödyntäminen kehittämisessä	28
5.3 Kehittämistyön prosessi	32
6 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS	35
6.1 Pienryhmätoiminta -oppaan esittely	35
6.2 Kehittämistyön tuotoksen arviointi	36
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	39
7.1 Kehittämisprosessin tarkastelu	39
7.2 Ammatillinen kasvu	41
LÄHTEET	44

KUVIOT

Kuvio 1. Täytetty SWOT-analyysi
Kuvio 2. Kehittämistyön vaiheet

30
34

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelulomake
Liite 2. Arviointilomake
Liite 3. Opas pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatus on ryhmässä tapahtuvaa kasvatustoimintaa, jossa lapset harjoittelevat monia elämän tärkeitä taitoja. Varhaiskasvatusta järjestetään eri aikoina eri tavoilla ja se elää sekä kehittyy yhteiskunnan muutosten mukana. (Kalliala 2012, 164.) Varhaiskasvatuksella on pohjimmiltaan kyse siitä, että luodaan perusta lapsen oppimistaidoille ja elinikäisen oppimisen jatkumolle (Nyysölä & Vitikka 2013, 7). Varhaiskasvatuslaissa (2018/540, 1. § 2.mom.) kerrotaan varhaiskasvatuksen olevan lapsen suunnitelmallinen sekä tavoitteellinen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.

Päiväkodeissa lapsia on jaettu jo pitkään pienempiin ryhmiin, mutta pienryhmätoiminta käsitteenä on vakiintunut vasta 2000-luvulla (Karila & Lippoinen 2013, 74). Pienryhmätoiminta on siis ajankohtainen käsite varhaiskasvatuksen maailmassa ja sen avulla voidaan huomioida ja vastata lasten yksilöllisiin kasvun, kehityksen ja oppimisen tarpeisiin sekä edistää osallisuutta ja vuorovaikutusta. Käsitteenä pienryhmätoiminta on monitahoinen ja sitä määritellään eri tavoin, sekä sitä voidaan järjestää useilla eri muodoilla ja tavoilla. Pienryhmätoiminnalla on suuri rooli varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteutumisessa osana päiväkodin arkea. (Järvinen & Mikkola 2015, 39.) Pienryhmätoiminnan sisältö rakentuu päiväkodin arkeen liittyvästä vuorovaikutuksellisesta toiminnasta (Riihonen & Tuukkanen 2013, 72).

Opinnäytetyömme on kehittämistyö, joka toteutettiin Turun alueella toimivassa päiväkodissa. Kehittämistyön lähtökohtana olivat päiväkodin arjessa esille nousseet pienryhmätoiminnan kehittämistarpeet. Haastatteluiden, SWOT-analyysin sekä havainnoinnin avulla kartoitimme pienryhmätoiminnan lähtötilanteen sekä kehittämistarpeet. Päiväkodin pienryhmätoiminta on läsnä arjen jokaisena päivänä, mutta sen toteuttaminen on yleensä rutiininomaista. Tavoitteenamme oli kyseenalaistaa päiväkodin pienryhmätoiminnan toimintatapoja sekä tuoda uusia toimintaideoita helpoksi osaksi päiväkodin arkea.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys käsittelee varhaiskasvatuksen pienryhmätoimintaa päiväkotiympäristön näkökannasta. Opinnäytetyössä kuvaamme kehittämistyön prosessin vaiheita sekä eri kehittämismenetelmien osuutta tiedonsaannissa. Esittelemme kehittämistyön tuotoksen sekä arvioinnin. Lopuksi on johtopäätökset sekä pohdimme omaa oppimistamme opinnäytetyön aikana.

2 LASTEN VARHAISKASVATUKSEN ORGANISOITUMINEN

2.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja asetukset

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa erityisesti painottuu pedagogiikka (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 2 §). Laadukkaasta varhaiskasvatuksesta määrää laki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä varhaiskasvatuksen tietovarannosta (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1 §).

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Tavoitteena on lisäksi tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. Tavoitteena on tunnistaa lapsen yksilöllinen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea ja varmistaa lapsen oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lasta tulee kunnioittaa ja mahdollistaa pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. Varhaiskasvatus kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjaa eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja jäsenyyteen yhteiskunnassa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 §.)

Lapselle tulee mahdollistaa osallistuminen monipuoliseen pedagogiseen toimintaan ja myönteiset oppikokemukset leikkiin, liikkumiseen, taiteeseen ja kulttuuriperintöön. Varhaiskasvatuksessa lapselle tulee antaa yhdenvertaiset mahdollisuudet, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on toimia yhdessä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössään. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 §.)

Varhaiskasvatuslain perusteella Opetushallitus määrää varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jonka tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset

varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Sen tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Siinä jäsennetään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, minialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. (Opetushallitus 2018, 3–4.)

Kaikki uudet ja päivitettyt lait sekä asetukset tulee ottaa aina huomioon varhaiskasvatuksessa kaikessa suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 26–28 §.) Varhaiskasvatussuunnitelmassa tuodaan ilmi kolme tärkeää asiaa; opetus, kasvatus ja hoito, jotka toteutuvat parhaiten eri ryhmissä erilaisin menetelmin (Karila & Lipponen 2013, 31–32). Varhaiskasvatussuunnitelma antaa kehykset toiminnalle varhaiskasvatuksessa. Kuitenkin toteuttamistavat ja käytänteet ovat kasvattajien vastuulla. (Alijoki & Pihlaja 2011, 272.)

2.2 Oppimisympäristön ulottuvuudet

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen, turvallinen ja esteetön oppimisympäristö lapselle. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytänteitä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Lisäksi luonto, pihat, leikkipuistot, kirjastot, museot sekä muut rakennetut ympäristöt muodostavat varhaiskasvatuksen oppimisympäristön. Oppimisympäristö pitää sisällään fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. (Opetushallitus 2018, 32.)

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä lasten kanssa. On tärkeää, että oppimisympäristöstä löytyy lapsille mieluisia vaihtoehtoja monipuoliseen tekemiseen ja liikkumiseen sekä myös rauhalliseen oleskeluun ja lepoon. Hyvin laadittu oppimisympäristö vahvistaa osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Lasten ideat, leikit ja työt tulee näkyä oppimisympäristössä. (Opetushallitus 2018, 32.) Kasvattajien on tärkeä ymmärtää, miten oppimisympäristöllä on suuri vaikutus yksittäiseen lapseen ja koko ryhmään (Mikkola & Nivalainen 2010, 25). Pedagoginen oppimisympäristö ei ole aina samanlainen, vaan se rakentuu jatkuvasti niin osana päivittäistä toimintaa, että yhteiskunnallisten ja kulttuuristen tekijöiden vaikutuksesta.

(Koivula ym. 2017, 238.) Oppimisympäristö tarjoaa erilaisia resursseja, joiden avulla opitaan uusia asioita, ratkaistaan ongelmia ja luodaan uutta (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 45).

Fyysisellä oppimisympäristöllä tarkoitetaan fyysisiä tiloja ja ympäristöä, jossa tulee voida toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa. Fyysisten tilojen ja ympäristön tulisi tarjota mahdollisuuksia monipuoliselle liikkumiselle, leikkimiselle sekä rauhoittumiselle ja levolle. Lasten käytettävissä tulee olla myös monipuolisia ja turvallisia leikki- sekä toimintavälineitä, joissa huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet. Fyysisissä tiloissa tulee myös huomioida riittävä valaistus, akustiikka, siisteys sekä sisäilman laatu. (Opetushallitus 2018, 32–33.) Oppimistiloja voidaan myös yhdistellä keskenään, jotta tilat olisivat mahdollisimman monikäyttöisiä ja joustavia. Tilojen jakaminen, uudistaminen ja erilaisten ratkaisujen keksiminen voivat vaikuttaa suuresti käytännön toimintaan. (Reunamo ym. 2014, 112.) Ympäristön tulee olla myös turvallinen, joka antaa lapselle mahdollisuuden oppia, leikkiä ja kehittyä (Kalland 2011, 170). Yhteiseen ympäristöön, paikkaan ja fyysiseen tilaan liittyvien käsitteiden tarkasteleminen on tärkeää, siten voidaan hyödyntää kasvatuksen käytäntöjen kehittämisessä, jotta lasten paras tulee aina huomioiduksi (Koivula ym. 2017, 289).

Psyykkinen ja sosiaalinen oppimisympäristö pohjautuu toimimiseen oppivana yhteisönä. Näiden oppimisympäristöjen hahmottaminen on huomattavasti haastavampaa fyysisen ympäristöön verrattuna, vaikka niiden vaikutukset oppimiseen ovat todennäköisesti fyysisistä oppimisympäristöä voimakkaammat. (Roiha & Polso 2018, 84.) Psyykkisellä oppimisympäristöllä tarkoitetaan ilmapiiriä sekä ajatuksia ympäristöstä. Yhteiset ryhmän pelisäännöt muodostavat yhteisöllistä oppimisympäristöä lapsen oppimisella ja kehitykselle. Lapsen oppimisen ympäristö rakentuu kaikkien toiminnassa olevien ihmisten ympäristöstä tekemisen tulkintojen, sekä yhteiskunnallisen ja yhteisöllisten määrittelyiden tuloksena. (Koivula ym. 2017, 288.) Yhteisöllisyys on kokemukseen perustuva tunne, joten on tärkeää, että kokemuspohja saadaan rakennettua jo mahdollisimman varhain päiväkodissa. Tällä tarkoitetaan sitä, että positiivisten kokemusten ansiosta lapset mieltävät yhteisöllisyyden myönteiseksi, kantavaksi voimaksi, jonka eteen he ovat valmiit ponnistelemaan myös toisissa yhteisöissä ja tulevaisuudessa. Positiivisten ja myönteisten kokemusten kautta lapsi saa loppuelämäkseen eväitä tulevien yhteisöjen kanssa työskentelemiseen. Päiväkodin kasvattajan yksi tärkeästä tehtävästä on vahvistaa tätä tunnetta lapsen kokemusten kautta. (Marjanen ym. 2013, 24.)

Sosiaalisen oppimisympäristön muodostavat vuorovaikutus ja ihmissuhteisiin liittyvät tekijät. Oppimisympäristön täytyy mahdollistaa ystävyyssuhteiden luomisen, mikä edellyttää sosiaalisten ja kognitiivisten taitojen kehittymistä turvallisessa ympäristössä. (Kalland 2011, 170.) Vuorovaikutus ei rajoitu vain puhumiseen; sen osana ovat ilmeet, eleet, kehonkieli ja katse, vaikka ne saattavat osaltaan tapahtua tiedostamattomasti. Kommunikaatiossa ihminen käyttää hyväksi myös ympäristöä, kuten esineitä tai laitteita. (Kääntä & Haddington 2011, 12.) Karlssonin (2014,160) mukaan ihmisellä on synnynnäinen valmius sekä halu oppia yhdessä toisten ihmisten kanssa vuorovaikutuksen keinoin. Jokaisella lapsella on siis taipumus oppimiseen vuorovaikutuksen avulla jo syntymästään saakka. On myös tärkeää, että oppimisympäristö tarjoaa luontevan mahdollisuuden yhteistyöhön henkilöstön ja huoltajien välille (Opetushallitus 2018, 29).

Lapsi nähdään ennen kaikkea oppivana ja kehittyvänä yksilönä. Lapsen oppimisen taustalla on paljon käsitteitä ja toimintatapoja, jotta oppiminen mahdollistuisi mahdollisimman hyvin. (Virkki 2015, 112.) Oppimisympäristössä tehtävä on myös mahdollistaa mukavuusalueen ylittäminen, jolloin oppiminen tapahtuu. Oleellista on kuitenkin, ettei lapsen mukavuusalueen ulkopuolelle siirtyminen vaatisi liian suurta ponnistusta, jossa lapsi jäisi vaille tarvitsemaan aikuisen tukea. Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke kuvaa tätä tilannetta hyvin. (Ahonen 2017, 182.) L. S. Vygotsky on kehittänyt sosiokulttuurisen teorian, josta pohjautuu käsite lähikehityksen vyöhyke. Oppiminen ja kehitys on sosiokulttuurisesta näkökulmasta tarkasteltuna prosessi, joka rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Erilaisten näkemysten ja tulkintojen yhteinen neuvottelu antaa lapselle mahdollisuuden oppimiseen, jossa on tilaa kiinnostukselle ja luovuudelle. Sosiaalisen toiminnan ja kommunikaation katsotaan antavan pohjan ajattelulle. Lähikehityksen vyöhykkeellä lapsi pystyy oppimaan osaavamman, joko aikuisen tai taitavamman vertaisoppijan kanssa yhdessä toimiessa. Lähikehityksen vyöhykkeellä tarkoitetaankin siis aluetta nykyisen osaamistason ja potentiaalisen osaamistason välillä. Lapsi tai lapset luovat vuorovaikutuksessa rakentuvan tuen avulla, yhdessä aikuisen ohjaamana tai yhteistyössä edistyneemmän ikätoverin kanssa, jotain sellaista, mikä ei olisi heille yksin vielä mahdollista. Lähikehityksen vyöhykkeen avulla lapsi voi oppia lisää ja kehittyä aivan uudelle tasolle. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 74.)

Aikuisen antaman tuen laadussa korostuu oikea-aikaisuus ja herkkyys huomioida lapsen tarpeet ja kehitys, eli aikuisen antama tuki lapselle tapahtuisi siinä hetkessä, kun lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tarvitseva tuki sekä yhteiset toimintahetket onnistuvat parhaiten, kun aikuisella on aikaa kohtaamiseen. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 74.) Lapsen ja

aikuisen kiireetön kohtaaminen vaatii hyvää suunnittelua ja ennakkointia, minkä avulla päiväkodin kasvattajalla on resursseja yksilöllisen ohjaamiseen ja havainnointiin. Mikäli oppiminen voi tapahtua lähikehityksen vyöhykkeellä, päiväkodin kasvattajan havainnointi on ratkaisevaa, jotta opetus tapahtuu aina hieman lapsen spontaanin kehityksen edellä. Tärkeää on, että aina aikuinen tai toinen oppija olisi mukana lähikehityksen vyöhykkeellä, jotta oppiminen mahdollistuisi. (Pietiäinen 2014, 68.) Aikuisen kyky havaita, milloin lapsi tarvitsee tukea ja myös vähentää sitä lapsen edistyessä, tarkoittaa aikuisen kykyä työskennellä lähikehityksen vyöhykkeellä (Hujala ym. 2020, 56).

2.3 Lapsiryhmien rakentuminen

Ryhmäkoko on varhaiskasvatuksen yksi merkittävimmistä laatutekijöistä (Kalliala 2008, 268). Päiväkodin yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolmea varhaiskasvatuksen tehtävässä olevaa 1 momentissa tarkoitettua henkilöä vastaava määrä lapsia (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 35 §). Ryhmien täytyy olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia, sekä muodostamisessa tulee ottaa huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset (Opetushallitus 2018, 18). Valtioneuvoston asetuksissa määritelty päiväkodin henkilöstön mitoitus, joka antaa raamit päiväkotiryhmien muodostamiselle. Päiväkodissa tulee kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on varhaiskasvatuslain (540/2018) 26–28 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus kohdistuen ryhmään, jossa on enintään kahdeksan lasta, jotka ovat päiväkodissa enemmän kuin viisi tuntia päivässä. Lasten tulee tässä tapauksessa olla myös iältään yli 3-vuotiaita. Enintään neljää alle kolmivuotiaasta lasta kohden tulee päiväkodissa kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on edellä mainittu ammatillinen kelpoisuus. (Varhaiskasvatuslaki 753/2018, 1 §.) Varhaiskasvatuslain (540/2018) 26–28 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus käsittää varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen sosionomin ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajan tutkinnon.

Kun lapsi saa ensimmäisiä kokemuksensa toisista lapsista, mahdollistuu kokemus yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tuntemuksista. Päiväkodin vertaisyhteisöissä pienet lapset saavat ensimmäisen kokemuksensa siitä, millaista on olla yhteisön jäsen, miltä yhteisöön kuuluminen tuntuu, miten jäsenyys saavutetaan sekä millaisia haasteita yhteisöön kuuluminen sisältää. Yhdessä toimiminen ja oppiminen ovat olennainen osa lapsen arkipäivää ja sosiaalisen identiteetin rakentumista. Kuitenkin, vaikka päiväkodin

lapsiryhmä on aikuisten muodostama rakenne, se ei ole automaattisesti valmis ja toimiva kokonaisuus, vaan kehittyy vasta tiettyjen prosessien kautta yhteisöksi. Jokaisesta lapsiryhmästä muodostuu vähitellen omanlaisensa kokonaisuus. Yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden tunne ovat lapselle hyvin tärkeitä ja motivoi heitä aivan uudella tavalla päiväkodin toimintoihin ja rutiineihin. Lapsi saa käsityksen omasta itsestään ja millainen hän on tietyissä tilanteissa ja toiminnassa, sekä millä tavoin hänen toiminnallaan on vaikutusta toisiin lapsiin ja päinvastoin. (Marjanen ym. 2013, 22.)

Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin. Huomioon voidaan ottaa muun muassa lasten ikä, sisarussuhteet tai mahdollinen tuen tarve. (Opetushallitus 2018, 18). Samanikäisten lasten ryhmä on tärkeässä asemassa lapsen harjoittellessa sosiaalisia taitoja, sillä lapset opettavat toinen toisilleen vuorovaikutusta. Lasten yhteisö on ikään kuin yhteiskunta pienoiskoossa. Ryhmässä neuvotellaan, sovitellaan ja harjoitellaan pelisääntöjä elämää varten. (Keltikangas-Järvinen 2012, 161–162.) Lapset opettavat toinen toisilleen valtavan paljon. Jokaiseen päiväkotiryhmään muodostuvat omanlaisensa kulttuuri, vuorovaikutustavat ja käytännöt. Erilaiset päiväkotiarjen rutiinit, kuten ateriat, ulkoilu, ohjatut toimintatuokiot ja vapaan leikin hetket, luovat rakenteen lasten päiväkotipäivään. Jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa lapset pääsevät osallisiksi erilaisista tiedoista ja taidoista, jotka ovat tärkeitä heidän omissa vertaisyhteisöissään. Myös ryhmien hajottaminen ja sekoittaminen toisinaan on hyväksi, sillä erilaisissa ryhmissä lapsi oppii aivan erilaisia asioita. (Marjanen ym. 2013, 23.)

Aikuisen avun lisäksi vertaisryhmällä on tärkeä arvo lapsen oppimisen edistäjänä (Hujala ym. 2020, 59). Lapset voivat oppia muilta lapsilta joissain tilanteissa paremmin kuin aikuiselta. Lapsi voi osata selittää jonkin asian toiselle lapselle selkeämmin ja yksinkertaisemmin kuin aikuinen. Vertaisopettaja eli toinen oppija, joka opettaa toista, vahvistaa osaamistaan, kun saa opettaa toista sekä oppii opettajana olemisen ilon ja taidon. (Pietäinen 2014, 68.) Ryhmässä on paljon erilaisia oppijoita, joiden olisi myös tärkeää olla tasavertaisia kehitykseltään ja ajattelultaan. Ryhmissä voi mahdollistua moni sellainen asia, mikä aikuisen on mahdotonta tai vaikeaa saada aikaan. Vaikka aikuinen mahdollistaa onnistuneen yhteistoiminnan, johon myös ujompien lasten on helpompi tulla mukaan, aikuisen tulee kuitenkin antaa tilaa vertaisryhmissä oppimiseen ja tiedostaa ryhmissä tapahtuvan oppimisen mahdollisuudet. Ryhmien muodostaminen lähikehityksen vyöhykettä hyödyntäen ja jokaisen lapsen oppimista ja kehitystä ajatellen, voi muodostua haasteeksi. Lapsiin tutustuminen on ensiarvoisen tärkeää ryhmien muodostamisessa, jotta jokainen lapsi saisi ryhmästä mahdollisen hyödyn irti. Päiväkodin struktuuri

on pitkälti aikuisen organisoimaa, joten on paljon heidän ajattelustaan kiinni, miten lasten kehittyminen ja oppiminen toteutuu lasten arjessa. (Marjanen ym. 2013, 66–70.)

3 PÄIVÄKODIN PIENRYHMÄTOIMINTA

3.1 Pienryhmätoiminnan lähtökohdat

Päiväkodeissa on aina jaettu lapsia pienempiin ryhmiin. Lapsiryhmät ovat kasvaneet päiväkotiryhmiä kohden suuriksi, joka on vaatinut asiantuntijoita ja kasvattajia kehittämään uudenlaisia ratkaisuja ryhmäkoon hallintaan, jotta oppiminen olisi tasavertaista kaikille ryhmän lapsille. Vaikka 2000-luvulle tultaessa ryhtyivät varhaiskasvatuksen ammattilaiset laajasti puhumaan pienryhmätoiminnasta uudenlaisena varhaiskasvatustyön organisoinnin tapana, lasten toimintaa on järjestetty eri tavoilla pienissä ryhmissä kautta lastentarhatyön 120-vuotisen historian. (Karila & Lippoinen 2013, 74.)

Päiväkodin pienryhmätoiminnassa on yksinkertaisimmillaan kysymys siitä, että päiväkodin lapset jaetaan pienempiin ryhmiin toiminnan ajaksi (Karila & Lipponen 2013, 100). Se tarkoittaa myös sitä, että päiväkodin kasvattaja on vuorovaikutuksessa samanaikaisesti vain osan lapsista kanssa. Pienryhmille ei ole olemassa tarkkaa suositusta tai määrää. (Karila & Lipponen 2013, 77.) Wasikin (2008, 516) mukaan 3–5-vuoden ikäisille lapsille pienryhmässä tulisi olla enintään viisi lasta. Puolestaan Mikkolan & Nivalaisen (2010, 35) mukaan 3–5-vuotiaiden ikäisillä tulisi olla pienryhmissä 5-9 lasta. Alle kolmevuotiaiden lasten pienryhmissä 3-5 lasta.

Pienryhmätoiminnasta ei kuitenkaan juurikaan löydy tieteellistä tutkimusta, vaikka sitä toteutetaan useissa päiväkodeissa ja on melko vakiintunut pedagoginen käytäntö varhaiskasvatuksessa. Päiväkodin kasvattajat käyttävät pienryhmätoimintaa avuksi arjessa, mutta näkemykset saattavat silti olla toiminnasta erilaisia. Tämän vuoksi ei tiedetä milloin ja mitä toimintaa nimitetään pienryhmätoiminnaksi ja ajatukset saattavat olla kasvattajien kesken hyvinkin paljon vaihtelevia. (Ahonen 2017, 183–184.) Kasvatustyyli- ja tavat ovat muuttuneet paljon vuosien saatossa sen mukaan, mitä yhteiskunnassa kulloinkin on pidetty hyvänä (Marjanen ym. 2013, 158). Jokapäiväisenä käytäntönä ja toimintatapana pienryhmätoiminta muokkaa niin varhaiskasvatukselle varattuja fyysisiä ympäristöjä kuin varhaiskasvatuksen pedagogiseen toimintaympäristöön liittyviä kulttuurisia ja ideologisia periaatteita. (Karila & Lippoinen 2013, 74–77.)

Pienryhmätoiminnalle voi olla monia perusteita, mutta nykyisin pienryhmätoiminnan lähtökohdana pidetään ennen kaikkea lapsen etua; lapsen kehityksen tukeminen, yksilöllisyyden korostuminen ja turvallisemman ympäristön tarjoaminen (Karila & Lippoinen

2013, 89). Pienryhmissä lapsen yksilölliset tarpeet on helpompi ottaa huomioon, sillä havainnointi ja jokaisen lapsen kohtaaminen yksilönä on helpompaa. Havainnoin kautta lapsen tarpeet tulee nähdä ja huomioiduiksi. Pienryhmissä lapset pääsevät usein paremmin mukaan osaksi toimintaa ja leikkejä. (Järvinen & Mikkola 2015, 33–34.)

3.2 Pienryhmätoiminnan erilaisia toteutustapoja

Päiväkodin pienryhmien koosta ei ole tehty tarkkaa määritelmää, koska jokainen lapsi ja lapsiryhmä ovat erilaisia. Pienryhmät voidaan toteuttaa hyvin eri tavoin ja eri määrin. (Ahonen 2017, 110.) Päiväkodit sekä ryhmien sisällä olevat päiväkodin kasvattajat voivat itse päättää pienryhmien järjestämisestä sekä siitä, miten sitä toteutetaan. Pienryhmissä kuitenkin tulee olla mahdollisuus ryhmässä oppimiseen, kasvuun sekä toimivaan vuorovaikutukseen. (Mikkola & Nivalainen 2010, 33.) On kuitenkin tärkeää, että ryhmien sisällä on monipuolista osaamista varhaiskasvatuksesta, sillä sitä tarvitaan ryhmäkoon säätelyyn päiväkodin sisällä (Kalliala 2012, 165). Pienryhmätoiminnan suunnittelussa täytyy ottaa huomioon paljon erilaisia asioita ryhmän tavoitteista, organisoinnista sekä toimintatavoista. Ryhmän tavoitteita voi olla esimerkiksi osallisuus, turvallisuus, yhteisöllisyys, oppimisympäristö, kaverisuhteet, leikki sekä vuorovaikutus ja tunnetaidot. Organisoinnissa tulee ottaa huomioon muun muassa porrastaminen, tilojen käyttö, projektit ja teemat, ryhmien jako sekä päivä- ja viikko-ohjelmat. Toimintaan vaikuttaa esimerkiksi tiimipalaverit, arviointi, varhaiskasvatussuunnitelmat, reflektointi sekä oman työn kehittäminen. (Järvinen & Mikkola 2015, 41–42.)

Pienryhmien muodostaminen tulisi pohjautua toiminnan tavoitteisiin ja lasten kehityksellisiin tarpeisiin. Myös lapsiryhmän ikä vaikuttaa pienryhmien perustamiseen, sillä alle 3-vuotiaiden lasten kanssa on ensimmäiseksi tärkeää rakentaa turvallinen suhde yhteen aikuiseen, ennen kuin päiväkodin kasvattajat voivat vaihtua eri ryhmien välillä. Pienryhmien ei myöskään tarvitse olla samankokoisia, vaan toteutustapoja voi olla monenlaisia; ryhmän nuorimmat voivat esimerkiksi perustaa oman ryhmän. Pienryhmiä voi olla myös sisarusryhmiä, jolloin samassa ryhmässä voi olla eri-ikäisiä lapsia. Pienryhmien joustavuus ja lasten leikki- ja vuorovaikutustaidot on tärkeää huomioida pienryhmiä muodostettaessa. (Järvinen & Mikkola 2015, 42.)

Tiimityötä on pidetty toimivana mallina toteuttaa pienryhmätoimintaa. Pienryhmätoiminnassa voidaan toteuttaa vastuukasvattaja- tai omahoitajatyömenetelmää, joka tarkoittaa sitä, että oma vastuukasvattaja toimii suurimmaksi osaksi oman ryhmänsä kanssa.

Lasten ikä- ja kehitysvaihe yleensä määrittää valitaanko vastuukasvattajaa tai omahoitajaa ryhmiin. (Marjanen ym. 2013, 158.) Vastuukasvattajan tehtävänä on varmistaa pienryhmissä oppimisprosessin ohjaamisen ja varmistaa tarvittaessa jokaiselle lapselle yksilöllisen tuen. Tarkoituksena on, että haastavat lapset olisivat siinä pienryhmässä, jossa on opettaja eli eniten ammattiosaamista. Vastuukasvattajan täytyy myös huolehtia, että tieto kulkee muille tiimiin kuuluville. (Mikkola & Nivalainen 2010, 34.)

Pienryhmätoiminnan yhtenä perustana on hyvän vuorovaikutuksen sekä oppimisen mahdollistaminen. Rakentaessa pienryhmiä on hyvä miettiä pienryhmien kokonaisuutta lähikehityksen vyöhykkeen kautta; ideaalia olisi, että ryhmät olisivat sellaiset, missä jokainen ryhmän jäsen voisi oppia jotain uutta. Oppimista edistävän ympäristön tulisi antaa lapselle riittävästi haasteita, jotta oppiminen mahdollistuisi. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 23). Tämän takia on oleellista pohtia pienryhmien rakennetta; eri-ikäisistä lapsista koostuvien ryhmien on havaittu vaikuttavan myönteisesti esimerkiksi lasten sosiaaliseen käyttäytymiseen. Eri-ikäiset lapset saavat aikaan jotain sellaista, mitä kukaan ihminen ei olisi voinut saanut aikaan yksin. Tällaisessa vertaisryhmässä oppiminen on samalla yhteistoiminnallista oppimista ja jaettu merkitys, yhteisiin tavoitteisiin pyrkiminen sekä yhteisen ymmärryksen rakentuminen on keskeistä. (Marjanen ym. 2013, 60.)

Pienryhmien muodostaminen on usein asia, josta lähdetään liikkeelle pienryhmätoimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa. Pienryhmien pysyvyyttä usein korostetaan paljon. Päiväkodissa lapsia on jaettu kiinteisiin pienryhmiin, jolloin pienryhmä koostuu tietyn ajanjakson ajan samoista lapsista. Ajanjakso vaihtelee esimerkiksi muutamasta kuukaudesta koko toimintakauteen. (Ahonen 2017, 184.) Kiinteiden pienryhmien ideana on, että lapsilla on mahdollisuus ryhmäytyä kunnolla, lapsi oppii tuntemaan ja luottamaan oman pienryhmän lapsiin. Kiinteät pienryhmät nähdään myös helpottavan suurempaan ryhmään liittymistä. Lapsen oppimis- ja kehitysprosessia voidaan havainnoida ja johdattaa haluttuun suuntaan. Myös kiinteissä pienryhmissä lapsi ehtii päivän aikana leikkimään ja toimimaan yli pienryhmärajojen muiden ryhmien lasten kanssa, jotta kaverisuhteita on mahdollista syntyä myös muiden kuin oman ryhmän lasten kanssa. Lisäksi kiinteät pienryhmät helpottavat ohjelman ja päivien suunnittelua myös kasvattajien kesken. Se yksinkertaistaa tehtävien ja toimintatuokioiden suunnittelua ja toteutusta. Kaikilla on selkeä ajatus siitä, millaiselle ryhmälle toimintaa suunnittelee ja on helpompi vaikuttaa ryhmän toimintaan ja ennakoita tulevia mahdollisia haasteita ja ristiriistoja. Näin toiminta olisi sujuvaa ja lapsilähtöistä. (Mikkola & Nivalainen 2010, 34–35.) Kun ryhmä on vakiintunut ja pysyvä, ryhmän jäsenet ovat jo tietoisia ryhmän koosta ja siinä olevista jäsenistä

(Rusanen 2011, 236). Lisäksi kiinteissä pienryhmissä oppimisprosessin havainnointi ja ohjaaminen on helpompaa ja sujuvampaa (Mikkola & Nivalainen 2010, 34).

Tärkeää on huomioida lapsen edun kannalta, hyötyykö lapsi vaihtuvista ryhmistä, vai onko lapselle parempi kiinteä ryhmä, jossa vaihtuvuus on pienempi (Heinonen ym. 2016, 111). Täysin kiinteissä pienryhmissä toimimista ei nähdä perusteltuna yli 3-vuotiaille. Sosiaaliset taidot harjaantuvat, kun lapsi pääsee toimimaan erilaisten aikuisten ja lasten kanssa. (Ahonen 2017, 186.) Kiinteissä pienryhmissä voi olla ongelmana, etteivät kaikki lapset ole tasa-arvoisessa asemassa, sillä kasvattajien koulutustasoissa on eroja. Erityisesti pysyvien ohjaajien kanssa yksi lapsista pääsee varhaiskasvatuksen opettajan ohjaukseen koko vuodeksi, kun taas toinen joutuu tyytymään lastenhoitajaan. Lastentarhanopettajan työpanos täytyy olla kaikille ryhmän lapsista mahdollista. Lisäksi kasvattajien eri osaaminen saadaan hyödynnettyä kokonaan, kun kaikki lapset saavat vuorollaan kaikkien ohjausta. Pedagogisuuden tulee toteutua ryhmän toiminnassa. Päiväkodin kasvattajien on mahdollista vaihtaa ryhmästä toiseen siitä huolimatta, että pienryhmät pysyvät samana. Tärkeää olisi, ettei kiinteät pienryhmät olisi ehdottomia, vaan on hyvä pohdittava, kannattaako pienryhmiä jakaa pysyvyyden perusteella (Kalliala 2012, 160–161). Kun ryhmän lapset vaihtuvat, puhutaan vaihtuvista tai toiminnallisista pienryhmistä, jotka rakennetaan joko oman lapsiryhmän sisällä tai vastaavasti yhteistyössä toisten päiväkotien kanssa (Heinonen ym. 2016, 111). Kun lapset muuttavat koko ajan ryhmästä toiseen, päivän aikana rakentuu paljon erilaisia pienryhmiä, joiden pysyvyys on tilannesidonnaisista (Lehtinen 2009, 154). Usein pienryhmät on kuitenkin suunniteltu etukäteen (Repo ym. 2019, 121).

3.3 Pienryhmien hyödyt ja haasteet

Tutkimuksen perusteella alle 3-vuotiaat lapset kokevat isoissa ryhmissä toimimisen stressaavammaksi kuin sitä vanhemmat, mutta myös 5-vuotiaat voivat kokevat satunnaisesti kovaa stressiä ryhmätilanteissa. Näin ollen pienryhmät palvelevat varhaiskasvatusikäisiä ja erityisesti taaperoikäisiä lapsia. (Ahonen 2017, 184–185.)

Lasten sekä aikuisten pienryhmäkokemukset vahvistavat käsitystä pienryhmien tarpeellisuudesta ja toimivuudesta. Pienryhmätoiminnassa lasten on mahdollista tulla näkyvämmäksi sekä helpompaa ja turvallisempaa olla omia itsejään osana päiväkodin arkea. Pienemmässä ryhmässä lapsen on helpompi toimia lähikehityksen vyöhykkeellä sekä aikuisella on paremmin aikaa havainnoida ja suuntaamaan lapsen toimintaa tarvittavalla

tavalla. Pienryhmätoiminta mahdollistaa usein myös paremman vuorovaikutuksen lapsen ja aikuisen välillä. Tämä johtuu siitä, että päiväkodin kasvattaja pystyy rakentamaan lapseen paremman suhteen antamalla enemmän aikaa lapselle, mikä on vaikeampaa isossa ryhmässä, jossa on monia lapsia, joista jokainen haluaa tulla kuulluksi ja kokea olevansa tärkeä ja osa toimintaa. (Mikkola & Nivalainen 2010, 31–32.) Jokaisen lapsen tarpeiden kuunteleminen ja niihin vastaaminen on monellakin tapaa tärkeää ja vaikuttaa lapseen luoden hänelle stressittömämmän tilan. Pienemmässä ryhmässä lapsi saa enemmän huomiota, joka vaikuttaa aktiivisempaan ja laadukkaampaan vuorovaikutukseen, jolla taas on positiivinen vaikutus lapsen kielen kehitykseen. Lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään paremmin sekä saada palautetta ja käsitellä sitä paremmin pienemmässä ryhmässä, joka kehittää puolestaan lapsen sanastoa. (Wasik 2008, 519–520.)

Pienemmässä ryhmässä lapsen on mahdollista saada yksilöllisempää ohjausta, joka ei voi samalla tavalla toteutua kuin isommissa ryhmissä. Lapsi tulee aidosti kuulluksi ja huomatuksi, sekä saa tunteen, että on tärkeä ja merkityksellinen osa ryhmää ja yhteistä toimintaa. Lapsen on myös helpompi hallita omaa toimintaansa, mitä pienemmässä ryhmässä hän on. Myös koko ryhmän työskentely paranee ja helpottuu. Aikuisen on helpompi havainnoida lapsen toimintaa ja keskittyä jokaiseen lapseen tarkemmin. (Raittila 2013, 80.) Myös sellaiset lapset, jotka on esimerkiksi käytöksensä vuoksi ennen saatettu poistaa ryhmästä, hyötyvät erityisesti pienryhmissä tapahtuvasta toiminnasta. Tämä johtuu siitä, että ärsykeitä on pienemmässä ryhmässä vähemmän, joka auttaa lasta keskittymään, sillä aikuisen on mahdollista tukea lasta yksilöllisemmällä tavalla. (Marjanen ym. 2013, 17.)

Pienryhmätoiminnalla pystytään toteuttamaan isommissa määrin toimintaa, jossa otetaan huomioon lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet. Toiminta on myös rauhallisempaa ja kiireettömämpää, joka helpottaa usein myös ujompia lapsia osallistumaan ja tulemaan huomioiduksi. (Leinonen 2014, 28–29.) Isommissa ryhmissä lapsi jää helpommin huomaamatta. Kun aikuisella on enemmän lapsia huomioitavana, päiväkodin kasvattajan energia saattaa mennä ryhmän hallintaan, eikä tämän takia kerkeä myöskään olemaan vuorovaikutuksessa kaikkien lasten kanssa. (Mikkola & Nivalainen 2010, 32–33.) Haapaniemi ja Raina (2014, 128) kuvaavat pienryhmätoiminnan pedagogisia vahvuuksia. Pienryhmätoimintaan liittyy lapsen henkilökohtainen sitoutuminen ja kontrolli sekä pienryhmässä usein on myös pyrkimys sisäiseen yksimielisyyteen ja ristiriitojen välttämiseen. Mikkola ja Nivalainen (2011, 31–32) korostavat, että pienemmässä ryhmässä

on helpompi suunnitella ja mahdollistaa toimintaa, joka on yksi pienryhmätoiminnan perusta, sillä näin myös lapset pääsevät yksilöinä näkyvimmiksi.

Suuret ryhmät voivat myös olla hyödyllisiä, sillä parhaimmillaan lapsi voi saada kokemuksen ”meidän ryhmästämme”. Suuret ryhmätuokiot voivat olla parhaimmillaan miellyttäviä yhdessäolo hetkiä. Vaikka pienryhmissä on paljon etuja, täytyy kuitenkin muistaa, että lapsen on lisäksi tärkeä oppia myös toimimaan isossa ryhmässä. Se on merkityksellinen taito osana päiväkodin arkea, sekä muun muassa tulevaa kouluelämää, jolloin melkein kaikki oppiminen tapahtuu isoissa ryhmissä. Mikkola ja Nivalainen (2010) toteavat, ettei syytä vastakkainasettelulle tai vertailulle kuitenkaan ole, vaan oleellista on tuoda esille se, millaista arkea päiväkodissa on mahdollista rakentaa pohtimalla erilaisia vaihtoehtoja ja toimintatapoja. (Mikkola & Nivalainen 2010, 31–33.) Sosiaali-emotionaaliseen kehitykseen kuuluu kyky tulla erilaisten ihmisten kanssa, mutta niin kuin aikuisilla, myös lapsilla tiettyjen ihmisten kanssa on helpompi tulla toimeen kuin toisten. Kukaan ei voi kuitenkaan vaatia, että kaikkien kanssa pitäisi olla paras ystävä, jolloin pienryhmä ei välttämättä vastaa lapsen käsitystä siitä, kenen kanssa hän leikkisi tai viettäisi aikaa mieluiten. Onkin tärkeää, että leikitään ja toimitaan myös suurryhmässä. (Ahonen 2017, 185.)

Vaikka pienryhmätoiminnalla on monia hyviä puolia, niitä voi olla vaikea saavuttaa ilman perusteellista suunnittelu ja yhtenäisiä toimivia ohjeita. Pienryhmätoimintaa kuvataan usein tehokkaana ratkaisuna yksilöiden huomioimiseen, osallisuuden lisäämiseen ja oppimiseen. Päiväkodin kasvattajat eivät välttämättä saa täsmällisiä ohjeita, miten pienryhmätoiminnasta voitaisiin saada kaikki mahdollinen hyöty irti ja miten sitä tulisi käyttää ja hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla. Hyötyjen lisäksi, pitäisi keskittyä siihen, miten isosta ryhmätoiminnasta siirrytään pienryhmätoimintaan sekä mitä strategioita siirtymässä pitäisi käyttää. Jos päiväkodin kasvattajien tietoa liittyen pienryhmätoimintaan ja niiden hyödyntämiseen ei pidetä ajan tasalla, sen hyödyt heikkenevät väistämättä. (Mikkola & Nivalainen 2010, 37.) Pienryhmätoiminta vaatii kasvattajilta vahvaa sitoutumista yhteiseen toimintaan, joka on edellytys onnistuneelle toteuttamiselle. Kaikilla työntekijöillä pitäisi olla yhteiset pelisäännöt ja tieto, miten ja millä tavoin toimitaan, jotta myös ristiriitailanteet vähenevät. (Eklund & Heinonen 2011, 217.)

Pienryhmätoiminnassa ajanhallinnan ja vastuualueiden on havaittu tuovan haasteita mukanaan, eikä toimintaa nähdä helpoksi, joka tapahtuu vain itsessään. Päiväkodin kasvattajat ovat kokeneet joutuvansa välillä vastuuseen kahdesta ryhmästä sekä aikataulutukset on koettu haasteellisena, sillä välillä jokin tehtävä täytyy keskeyttää toisen

toiminnan vuoksi. Työntekijöiden keskittyminen varsinaiseen kasvatukseen ja opetustyöhön voi raueta, kun täytyy miettiä mistä saisi työparin. (Karila & Lippoinen 2013, 83.) Mikkola ja Nivalainen (2010) ovat nostaneet esille, että pienryhmätoiminnassa myös henkilöstömäärän vähäisyyden on koettu vaikuttavan enemmän kuin isommassa ryhmässä. Pienryhmä tulisi säilyttää myös poissaolojen aikana, mutta se voi olla hankalaa, sillä muiden ryhmien kasvattajien siirtyminen toisiin ryhmiin tuottaa haittaa toiseenkin ryhmään, jolloin yhden ryhmän sijasta kärsii kaksi ryhmää. Porrastettu toiminta tekee päivästä aikataullisempaa ja ajankäytöstä vaikeampaa. Myös henkilöstön työvuorojen sovittaminen on nähty vaikeammaksi pienryhmässä kuin isommassa ryhmässä. Se vaikuttaa myös vanhempien kohtaamiseen, sillä työvuorot yleensä painottuvat aamuun, jolloin kohtaamiset vanhempien kanssa vähenevät. Pienryhmätoiminta vaatii paljon ajanhallintaa ja työtehtävien tarkkaa järjestelemistä, jotka ovat edellytys toiminnan sujumiselle ja sitä kautta pienryhmätoiminnan laajojen etujen hyödyntämiselle. (Mikkola & Nivalainen 2010, 37.) Kaikkien kasvattajien tulee myös oman pienryhmän lisäksi keskittyä muihin pienryhmiin ja kaikkien ryhmien on oltava samanvertaisia. (Salminen & Tynninen 2011, 64.)

Yleensä pienryhmätoiminta nähdään osallisuutta lisäävänä, mutta se ei aina tarkoita sitä. Pienryhmätoiminta voi myös rajoittaa lasten osallisuutta, mikäli ryhmien rakennetta ja toimintaa ei suunnitella ennalta. Jos lapsi ei tunne oloaan hyväksytyksi ja turvallisesti ryhmässä, jää hänen kokemuksensa osallisuudesta huonoksi. Onkin tärkeää pohtia, miten pienryhmät olisivat sellaisia, että niistä saataisiin lapsille sopivia ja oikeanlaisia myös lasten kaverisuhteita ajatellen, jotta vertaisoppiminen ja ryhmän yhteenkuuluvuus toteutuisivat. (Leinonen 2014, 29.) Pienryhmätoiminnassa haasteeksi voidaan nähdä myös lasten huomioiminen, kun ryhmässä on vain yksi aikuinen. Kaikkia lapsia on vaikea huomioida kiireessä, kun pienryhmissä on monesti vain yksi aikuinen. Aikuista voidaan tarvita pitkään yhden lapsen kanssa, jolloin koko muu ryhmä jää ilman huomiointia. Myös lapsen havainnointi voi jäädä pienryhmätilanteissa herkästi huomioimatta. (Karila & Lippoinen 2013, 83–84.) Wasikin (2008, 515) mukaan pienryhmätoiminta nähdään valitettavan usein ainoastaan keinona hallita isompaa ryhmää. Pienryhmätoimintaa ei aina suunnitella tarkoituksen mukaisesti tai vastaamaan lasten tarpeita, joka ei tue toiminnan pedagogista tarkoitusta (Lonka 2016, 25).

3.4 Lapsilähtöisyys ja osallisuuden toteutuminen

Osallisuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan, että lapsi on aktiivinen toimija ja osa ryhmänsä jäseniä. Lasten ajatuksia ja mielipiteitä kuullaan ja huomioidaan. Lasten on mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin asioihin sekä tulla ymmärretyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. (Opetushallitus 2018, 30.)

Tänä päivänä päiväkodeissa pyritään toteuttamaan yhä enemmän lapsilähtöistä varhaiskasvatusta. Pienryhmätoiminta antaa yhden mahdollisuuden lapsilähtöisempään toimintaan, kun lapsiryhmät ovat suuria. (Mikkola & Nivalainen 2010, 9.) Lapsilähtöisyys kuuluu olla päiväkodin kasvattajan keskeisenä toimintaa ohjaavana toimintana, jossa tulisi korostua käsitys lapsesta aktiivisena oppijana ja oman oppisensa toimijana. Kasvattajan ei kuulu tarjota lapselle valmiiksi rakennettuja oppimiskokemuksia, vaan kasvattajan tulee antaa tilaa lapselle oman oppimisprosessin muotoutumiselle. Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa lapsen oman oppimisprosessin toteutuminen omaehtoisesti tutkimalla, kokeilemalla ja oivaltamalla. (Hujala ym. 2020, 56–57.)

Pienryhmätoimintaa verrataan useasti suurryhmätoimintaa, jolloin suurryhmätoiminta nähdään monesti haastavampana toimintatapana. Kun lapsia on paljon, aikuisen täytyy osata ohjata suurryhmää. Usein suurryhmässä informaation määrä ylittää lapsen kapasiteetin ja lapsi voi kokea - ”miksei minua huomata ja huomioida”. Puheaikaa ja vuorovaihtusmahdollisuuksia ei välttämättä riitä suuremmissa ryhmissä kaikille lapsille. (Mikkola & Nivalainen 2010, 33.) Lasten osallisuutta vahvistaa myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta (Opetushallitus 2018, 30). Erityisesti suuret lapsiryhmät, joissa on erityistä tai yksilöllistä tukea tarvitsevia lapsia, lapsiryhmien jakaminen nähdään hyödylliseksi. Erityisesti silloin pienryhmätoiminta antaa mahdollisuuden lapsen yksilöllisempään tukeen. (Korkalainen 2009, 170.)

Pienryhmätoiminnan avulla on pyritty huomioimaan lasten erilaiset tarpeet - ryhmässä on ääripäitä, joille osallisuus tarkoittaa erilaisia asioita (Hujala ym. 2020, 57). Jokainen lapsi tarvitsee oppimisen ja kehityksen tueksi kokemuksia siitä, että on tärkeä osa ryhmää ja tuntee olevansa osallinen yhteiseen tekemiseen. Pienryhmätoiminnalla pyritään mahdollistamaan yhä enemmän lapsen yksilöllistä huomioimista, sekä tarjoamaan lapselle rauhallinen ympäristö oppimiselle ja osallisuudelle. (Leinonen 2014, 28–29.) Osallisuuden toteutuminen voi parhaimmillaan tuottaa lapselle merkittäviä hyötyjä, kuten itsetunnon vahvistuminen sekä mielekkyyden ja elämänhallinnan tunteen lisääntyminen.

Osallisuuden nähdään toimivan myös osana syrjäytymisen ennaltaehkäisyä. Ollessaan osallinen yhteisössään, lapsi saa kokea, että hänen elämänsä kannalta mielekkäät ratkaisut voivat toteutua, joka mahdollistaa samalla hänen yhteisöllisyyden tunteen lisääntymisen. (Järvinen & Mikkola 2015,14.)

Lapsen osallisuus tulee huomioida pienryhmätoiminnassa huomioida lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, 50). Varhaiskasvatustalain (540/2018), mukaan lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla (Varhaiskasvatustalain 540/2018, 20 §). Hyvin pienikin lapsi voi osallistua turvallisesti pieniin päätöksentekotilanteisiin, jos aikuinen keskittyy aitoon kuulemiseen. On hyvä pohtia jokaisen lapsen kohdalla erinäisiä mahdollisuuksia osallisuuteen, sillä pienikin lapsi pystyy kuitenkin omilla kommunikaatiokeinoiltaan ilmaisemaan mielipiteitään. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, 50.)

Pienryhmätoiminnalla on vahva yhteys lasten kokemukseen osallisuudesta, sillä se antaa mahdollisuuksia yksilöllisempään ja lasten oikeuksia korostavampaan työtapaan. Sen johdosta pienryhmätoiminta on hyvinkin tärkeää ja sen kehittämistä entistä tehokkaammaksi toimintatavaksi ei voida korostaa liikaa. Yksilöllisyys lapsen oppimisen taustalla on ensisijaisen tärkeää. Jokainen lapsi tarvitsee yksilöllistä ohjausta oppiakseen. (Opas 2013, 159.) Pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä toimiminen tukee lapsilähtöisempää toimimista sekä lasten ja aikuisten keskittymistä (Opetushallitus 2018, 32). Pienryhmätoiminnan avulla yksilöllisempi keskittyminen lapsiin ja kuulluksi tuleminen mahdollistuvat paremmin. Lisääntyneen osallisuuden kautta lapsi saa työkaluja, jotka lisäävät hänen valmiuksiaan toimia osana yhteiskuntaa. Osallisuuden ja vaikuttamisen kokemuksilla on positiivisia ja heijastuksellisia vaikutuksia lapseen. Kun lapsi saa kokea aitoa osallisuutta, hän näkee päätöksensä vaikuttavuuden yhteisössä, se motivoi lasta toimimaan yhteisössä muiden hyväksi myös tulevaisuudessa. (Järvinen ym. 2011, 9–10.) Pienryhmätyöskentely tukee varhaiskasvatuksen keskeisiä aikoja lasten yksilölliseen huomioimiseen sekä varhaiskasvatuksen lapsilähtöisyyteen (Raittila 2013, 79).

Osallisuuteen, sekä lapsilähtöisyyteen suhtaudutaan myös varauksella, vaikka sitä pidetään yleisesti hyväksyttävänä. Päiväkodin pelätään muuttuvan lasten mielitekoja tyydyttäväksi paikaksi, eikä sijaa ole tavoitteelliselle varhaiskasvatustyölle ja työntekijöiden pedagogiselle asiantuntijuudelle. Osallisuus ei poissulje aikuisten kasvatusvastuuta eikä

pedagogista asiantuntijuutta. Se ei tarkoita myöskään lasten yksittäisten toiveiden täyttämistä. (Ahonen 2017, 176.)

4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Toimintaympäristö, toimeksiantaja ja kohderyhmä

Lastenpäiväkoti Satunummi on Nätinummessa Turussa sijaitseva yksityinen päiväkoti. Lastenpäiväkoti Satunummi Oy:n päiväkoteja on tällä hetkellä yhteensä kolme, jotka sijoittuvat eri puolille kaupunkia. Toimeksiantajamme on Satunummen päiväkoti, joka on perustettu vuonna 1971. Hoitopaikkoja päiväkodissa on yhteensä 35, jonka lapset on jaettu kahteen ryhmään lasten iän perusteella. Peukaloiset, jossa on 1–3-vuotiaat lapset sekä Tiitiäiset, jossa on 3–5-vuotiaat lapset. Kasvattajia Satunummen päiväkodissa on kuusi: kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa ja neljä lastenhoitajaa. Satunummen päiväkodissa tilat ovat lapsia ajatellen hyvät ja monikäyttöiset. Ulkoilupiha on suuri ja se on mahdollista jakaa kahteen osaan, pienten ja isojen lasten kesken. Pihaa on myös mahdollista käyttää yhtenä kokonaisuutena, jolloin lapsilla on tilaa leikkiä ja juosta. Sisätilat ovat myös erinäiset ja molemmilla ryhmillä on omat tilansa. Isompien lasten ryhmässä on sali, jossa on mahdollista pitää yhteisleikkejä tai muskaria, sekä lisäksi erinäinen suuri tila ruokailuille ja muille leikeille. Pienten ryhmässä on kolme eri tilaa, joihin lapsia voidaan tarvittaessa jakaa eri toimintoihin tai leikkeihin. Päiväkodin lähellä on metsiä, mihin pääsee helposti liikkumaan lapsiryhmän kanssa. Metsää hyödynnetään usein esimerkiksi tekemällä metsäretkiä ja kävelylenkkejä. Musiikki on vahvana osana Satunummen päiväkodin toimintaa ja sitä hyödynnetään päivittäisessä arjessa lasten parissa.

Kehitämme Satunummen päiväkodin Tiitiäisten, 3–5-vuotiaiden lapsiryhmän pienryhmätoimintaa. Lapsiryhmän pienryhmätoiminnan merkitys on Tiitiäisten päiväkotiarjen toteutumisessa suuri. Tiitiäisten ryhmässä lapsia on yhteensä 22 ja pienryhmätoiminta on lähes jokapäiväinen käytäntö, jotta jokainen lapsi saa yksilöllistä ja lapsen tarpeet huomioivaa kasvatusta sekä opetusta. Tiitiäisten ryhmässä on neljä pienryhmää, jotka ovat mansikat, mustikat, vadelmat ja puolukat. Ryhmät ovat pääosin rakennettu lasten iän mukaan. Ikätason lisäksi kaikille on pyritty löytämään ryhmä, joka tukee lapsen oppimista ja kehitystä parhaalla mahdollisella tavalla. Pienryhmiä muutetaan tarvittaessa vastaamaan lasten kehityksellisiä ja oppimisen tarpeita.

4.2 Kehittämistehtävä ja tavoitteet

Kehittämistyön tavoitteena oli kehittää Satunummen päiväkodin 3–5-vuotiaiden Tiitiäisten lapsiryhmän pienryhmätoimintaa henkilökunnan esiin nostamien kehittämistarpeiden mukaisesti. Pienryhmätoiminta on jokapäiväisessä käytössä Tiitiäisten ryhmässä, jonka johdosta pienryhmätoiminnan kehittäminen nähtiin tärkeänä. Lapsilähtöisyyden toteuttaminen, ryhmien muokkaamattomuus ja kiire toivat haasteita pienryhmien jakamiseen, toiminnan toteuttamiseen, suunnitteluun ja arviointiin. Tavoitteenamme oli myös itse pohtia pienryhmätoiminnan mahdollisuuksia ja kehittämiskohteita päiväkotiarkeen, jotta päiväkodin kasvattajat saisivat maksimaalisen hyödyn kehittämistyöstämme. Toimeksiantaja toivoi meidän kyseenalaistavan lisäksi jo olemassa olevia käytäntöjä sekä tuovan kehittämistyöhön omaa pohdintaa siitä, miten pienryhmätoimintaa voisi kehittää juuri heidän ryhmässään. Toimeksiantaja korosti sen merkitystä, että ryhmän ulkopuolinen henkilö edistäisi heitä pienryhmätoiminnan kehittämisessä, jolloin näkökulma on erilainen, kuin vastaavasti heidän toiminnassaan mukana olevalla henkilöllä.

Kehittämistehtävänämme oli laatia opas kasvattajien käyttöön osaksi päiväkodin arkea. Oppaan tulisi olla helposti luettava sekä ymmärrettävä ja tavoitteenamme olikin tehdä oppaasta mahdollisimman yksinkertainen ja johdonmukainen. Oppaan tarkoitus on olla selkeä ja sisältää konkreettista apua pienryhmätoiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi haluamme oppaan innostavan ja motivoivan kasvattajia pienryhmätoiminnan toteuttamiseen, sekä inspiroivan heitä keskustelemaan ja kehittämään toimintaansa vielä lapsilähtöisempään ja lasten tarpeita palvelevan oppimisympäristön luomiseen.

Päiväkodin kasvattajan tehtävä pienryhmätoiminnan ohjaajana on laaja; päivittäisten perustoimintojen perusrytmistä huolehtiminen, sekä lapsen toimintaa ohjaava, kannustava ja toimintaa tukeva ohjaus. Lisäksi pienryhmätoiminnan ohjaajan tehtäviin kuuluvat lasten keskinäisten suhteiden sekä leikin ja liikunnan mahdollistaminen kaikille lapsille. Pienryhmätoiminnan laajuuden vuoksi, tavoitteenamme ei ole laatia kokonaan uusia toimintamalleja ja käytäntöjä, vaan kehittää jo olemassa olevia.

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

5.1 Kehittämismenetelmät peilattuna teoriaan

Toteutimme sähköisen kyselyn Suomen Varhaiskasvatuksen opettajat- Facebook-ryhmässä, johon vastauksia saimme yhteensä 87. Sähköisessä kyselyssä keräsimme tietoa pienryhmätoiminnasta eri puolella Suomea työskenteleviltä varhaiskasvatuksen opettajilta. Kyselyn tarkoituksena oli tuoda meille monipuolisia näkökulmia pienryhmätoiminnan toteuttamisesta ja suurena etuna pidimme sen tuomaa laajaa aineistoa. Teimme sähköisen lomakkeen, johon kokosimme muutamia selkeitä kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja. Monivalintakysymysten lisäksi kyselyssä oli myös muutama avoin kysymys, joiden avulla selvitimme näkökulmia siihen, mitkä asiat koetaan toimivan erityisen hyvin pienryhmätoiminnan ja lapsiryhmien rakentumisen osalta. Lisäksi selvitimme vastaajien mielipiteitä asioihin, jotka vaativat kehittämistä tai koetaan haastavina pienryhmien rakentamisessa ja toiminnassa. Liitimme kyselyn Suomen Varhaiskasvatuksen opettajat- Facebook-ryhmään ja saimme vastauksia yhteensä 87. Kyselylomakkeen ollessa hyvin suunniteltu ja tarkkaan laadittu, sen tulokset on mahdollista käsitellä tietokoneella hyvinkin nopeasti. Emme kuitenkaan voineet olla varmoja, miten vastaajat suhtautuvat kyselyyn sekä kyselylomakkeeseen voi liittyä väärinymmärryksiä kysymysten tai vastausvaihtoehtojen suhteen. (Hirsjärvi ym. 2010, 195.) Kyselyn tarkoitus oli kuitenkin ainoastaan tukea teemahaastattelua sekä syventää omia käsityksiä erilaisista pienryhmätoimintatavoista ja mahdollisuuksista, mikä auttoi meitä kehittämistyössämme.

Teemahaastattelun (liite 1) tarkoituksena oli selvittää kasvattajien omia näkemyksiä ja ajatuksia pienryhmätoiminnasta heidän ryhmässään. Teemahaastattelun keskiössä ovat teemat, eivät yksinkertaiset kysymykset. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä. Se ei ole täysin vapaa haastattelu, vaan teemat ovat kaikille haastateltaville samat, joiden pohjalta haastattelu toteutetaan. (Hirsjärvi ym. 2010 47–48.) Käytimme teemahaastattelun pohjana haastattelurunkoa, jossa oli viisi teemaa, joiden alle olimme koonneet kysymyksiä jokaiseen teemaan liittyen. Haastattelurungon olimme koonneet sähköisen kyselyn sekä teorian perusteella. Haastattelimme kolmea kasvattajaa Tiitiäisten ryhmästä. Yksi haastateltavista oli varhaiskasvatuksen opettaja ja kaksi muuta olivat lastenhoitajia. Teemahaastattelu antaa tiedonkeruumenetelmänä laajempia näkökulmia ja kokonaisuuksia kuin kyselylomake, jonka vuoksi siihen päädyimmekin. Teemahaastattelu valikoitui myös siksi, että haastattelija voi tilannekohtaisesti muokata kysymyksiä

haastattelutilanteessa sekä esittää lisäkysymyksiä. Sen avulla haastateltavat saadaan myös hyvin osalliseksi kehittämistyöhön ja heidät on mahdollista tavoittaa myöhemmin, jos on tarpeellista täydentää aineistoa. (Hirsjärvi ym. 2010, 204–206.) Haastatteluista kaksi toteutettiin kasvotusten ja puolestaan yksi haastatteluista oli etäyhteyksillä, Zoom-sovelluksen välityksellä. Nauhoitimme haastattelut ja litteroimme ne, jotta pystyimme rauhassa tulkitsemaan haastatteluista myöhemmin.

SWOT-analyysillä halusimme selvittää pienryhmätoiminnan vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Nelikenttämalli eli SWOT on yksinkertainen ja yleisesti käytetty analysointimenetelmä toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Lyhenne SWOT tulee englanninkielisistä sanoista Strength (vahvuudet), Weakness (heikkoudet), Opportunities (mahdollisuudet) ja Threats (uhat). (Lindroos & Lohivesi 2006, 217–218.) SWOT-analyysin avulla pyrimme hahmottamaan pienryhmätoimintaa kokonaisuutena. Päiväkodin kasvattajat täyttivät SWOT-analyysin yhteistyössä.

Teemahaastattelujen, SWOT-analyysin ja sähköisen kyselyn lisäksi käytimme yhtenä kehittämismenetelmänä havainnointia. Havainnointi toimii hyvänä lisänä menetelmiimme, sillä sen ei katsota olevan tehokkain menetelmä yksinään. Lisänä se tuo kuitenkin konkretisoivaa näkökulmaa kehittämistyöhön. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.) Päätimme käyttää passiivista osallistuvaa havainnointia, jotta pääsemme mukaan osaksi toimintaa ja saamme liitettyä kerätyn aineiston ja tiedon sen kontekstiin. Pääsemme myös näkemään konkreettisesti päiväkotiryhmän pienryhmätoimintaa, sen toteuttamistavat ja käytännöt. Pelkästä teemahaastattelusta voi myös käydä ilmi asioiden raamit ja normit, mutta vasta havainnoimalla pääsemme näkemään toiminnan niiden taustalla (Grönfors 2010, 157). Koimme passiivisen osallistuvan havainnoin hyväksi menetelmäksi, sillä halusimme osallistua tilanteeseen ilman vaikuttamista tilanteiden kulkuun. Osallistuva havainnointi tarjoaa mahdollisuuden osallistua havainnoitavien ehdolla heidän toimintaansa, sekä havainnoija yrittää usein päästä osaksi ryhmän jäseniä. Se tarjoaa lisäksi luonnollisen ympäristön tapahtumille. (Hirsjärvi ym. 2010, 213, 216). Toteutimme teemahaastattelun, SWOT-analyysin ja sähköisen kyselyn ennen havainnointia, jotta tietäisimme, mihin asioihin erityisesti kiinnittäisimme huomiota havainnoinnissa, ja tulokset pienryhmätoiminnan kehittämisen kohteista olisivat mahdollisimman selkeät ja perustellut eri menetelmiä hyödyntäen.

5.2 Tiedonkeruu ja sen hyödyntäminen kehittämisessä

Niin kuin aikaisemmin kerroimme, hyödynsimme kehittämistyössä sähköistä kyselyä, teemahaastattelua, SWOT-analyysia sekä havainnointia. Jokaisella kehittämismenetelmällä oli oma tehtävänsä tiedonkeruussa.

Aloitimme tiedonkeruun sähköisellä kyselyllä, millä keräsimme tietoa maanlaajuisesti eri paikkakunnilla työskenteleviltä varhaiskasvatuksen opettajilta. Sähköinen kysely toi meille paljon erilaisia näkökulmia pienryhmätoimintaan liittyvistä hyödyistä ja haasteista sekä erilaisista toteutustavoista. Sähköisen kyselyn avulla kyseenalaistimme erilaisia toimintatapoja ja osasimme tuoda uusia näkökulmia kehittämistyöhömmme. Kyselyn pohjalta pystyimme esittämään haastatteluissa kasvattajille erilaisia näkökantoja. Etenkin kyselyn avulla nousut aihe kiinteistä pienryhmistä toi meille erityisesti hyviä näkökulmia ja pohdittavaa kehittämistyöhömmme. 87 osallistujan vastausmäärästä 75 käyttivät kiinteitä pienryhmiä, joista taas 62 % vastasivat, että kiinteitä pienryhmiä sekoitetaan enemmän kuin kaksi kertaa vuoden aikana. Tärkeänä asiana koettiin koko ryhmän ryhmäytyminen, eikä ainoastaan pienryhmien ryhmäytyminen, jolloin vaihtuvien pienryhmien merkitys nähtiin suurena. Kyselyn perusteella lapsiryhmät, joissa ei ole kiinteitä pienryhmiä perustetaan vaihtuvin perustein, kuten pedagogisten toiminnan ja tavoitteiden mukaisesti. Myös ikä ja kaverisuhteet huomioitiin pienryhmien perustamisessa. Suurin osa vastanneista kertovat, että pienryhmiä hyödynnetään niin pedagogisessa toiminnassa kuin myös siirtymätilanteissa. Pienryhmissä nähtiin olevan myös suurempi mahdollisuus aikuisten yksilöllisten vahvuuksien hyödyntämiselle sekä lasten yksilöllisten tarpeiden tunnistamiselle.

Teemahaastattelu (liite 1) oli meille informatiivisin menetelmä, sillä haastatteluiden kautta saimme tiedon pienryhmätoimintaan liittyvistä kehittämiskohteista kehittämistyömme toimintaympäristössä. Jaoimme haastattelut viiteen eri teemaan: määrittely, ryhmien jakaminen, toteuttaminen, hyödyt ja haasteet sekä kokemukset ja käsitykset. Haastattelurungon lisäksi kysyimme haastateltavilta kasvattajilta lisäkysymyksiä ja tarkentavia kysymyksiä. Koimme niiden herättävän haastateltavaa pohtimaan vielä syvemmin aiheita.

Kasvattajat näkivät pienryhmissä erilaisia haasteita. Yksi kasvattajista kertoi haasteeksi varhaiskasvatuksen opettajan opetuksen ainoastaan yhden tai kahden pienryhmän kanssa. Jotta taataan lasten tasavertaisen oppimisen jokaisen pienryhmän tulisi saada

varhaiskasvatuksen opettajana opetusta. Päiväkodin ryhmässä työskentelevä varhaiskasvatuksen opettaja on pedagogisessa vastuussa.

”Pienempien lasten ryhmät eivät saa niin paljon lastentarhanopettajan opetusta, koska lastentarhanopettaja keskittyy enemmän viskareiden ja toisen isompien lasten ryhmän johtamiseen joiden päävastuu hänellä on.”

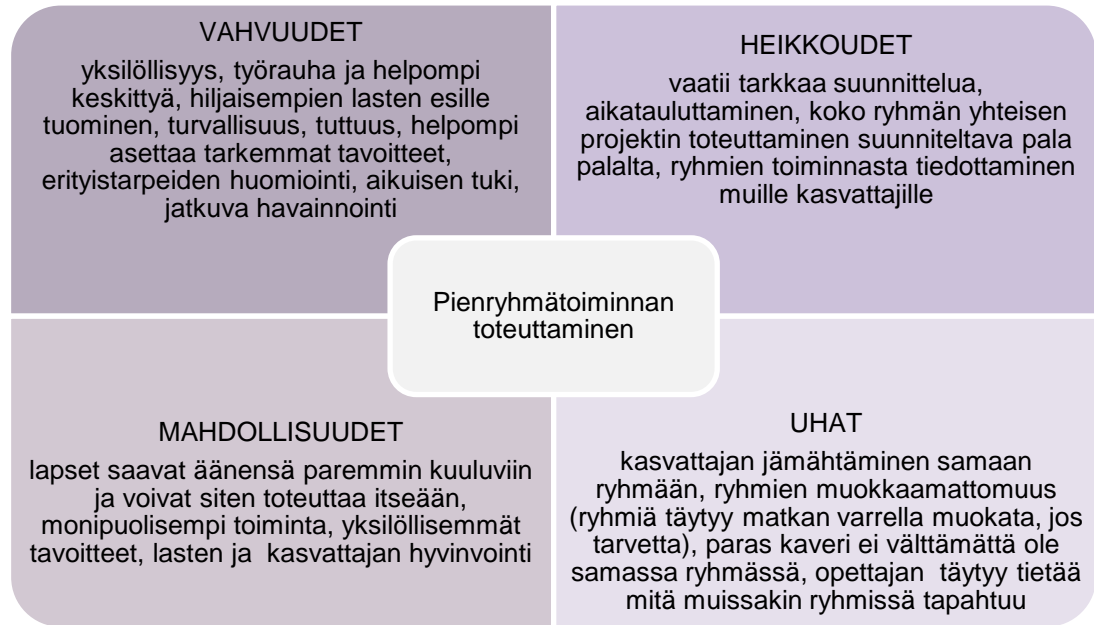
Toinen kasvattaja koki pienryhmien pyörittämisen ja lapsilähtöisyyden toteutumisen haastavana. Monen pienryhmän toimiminen samaan aikaan pienentää joustovaraa ja lisää kiireen tuntua.

”Se, että poukkoillaan. Pitäisi mennä nii paljon lasten fiillisten ja lasten tahtotilan mukaan, mutta neljäkin tai kolmekin pienryhmää saisi päivittäin toimimaan siinä arjessa ja pyörimään niin joutuu arjen struktuuri olemaan aika tiukka.”

Myös kolmas kasvattaja nosti haasteeksi lapsilähtöisyyden. Lisäksi lasten vaihtuminen useammin pienryhmissä nähtäisiin myönteisenä asiana. Kiinteiden pienryhmien sijaan pienryhmien vaihtumisessa nähdään monia positiivisia asioita, muun muassa lasten sosiaaliset taidot pääsisivät harjaantumaan, kun lapset pääsevät toimimaan erilaisten aikuisten ja lasten parissa.

”Lapsilta voisi enemmän kysellä, mitä he haluaisivat tehdä ja he voisivat päästä ideoimaan. Myös ryhmät voisivat vaihtua useammin, etteivät kangistuisi samaan kasvattajaan. Meillä on kiinteät pienryhmät ja ne on jaettu iän mukaisesti ja pysyvät koko lukuvuoden ajan.”

Päiväkodin kasvattajilla ei ollut samanlaisia näkemyksiä pienryhmätöiminnan kehittämiskohteista, jonka takia SWOT-analyysi (kuvio 1) oli merkittävä lisä tiedonkeruumenetelmäksi.



Kuvio 1. SWOT- analyysi pienryhmätoiminnan toteuttamisesta

Kuviossa on päiväkodin kasvattajien täyttämä SWOT-analyysin nelikenttä. SWOT-analyysin kautta työtiimi pohti yhdessä pienryhmiin liittyviä vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja haasteita. Vahvuuksiksi he olivat maininneet yksilöllisyyden, työrauhan ja keskittymisen helpottuvuuden pienryhmissä. Vahvuuksina olivat myös hiljaisempien lasten esille tuominen, turvallisuus, tavoitteiden helpompi asettaminen, erityistarpeiden huomaaminen, sekä jatkuva tuki ja havainnointi. Heikkouksina he olivat kertoneet pienryhmätoiminnan vaativan tarkkaa suunnittelua, sekä aikatauluttamista. Koko ryhmän yhteinen toiminta ja projektit, sekä niiden suunnitteleminen koetaan myös heikkoutena. Lisäksi yhtenä heikkoutena oli pienryhmien asioista ja toiminnasta tiedottaminen muille ryhmille ja kasvattajille. Pienryhmätoiminta toi kuitenkin mahdollisuuksina monipuolisemman toiminnan, yksilöllisemmät tavoitteet, sekä lasten ja kasvattajien hyvinvointiin. Lisäksi lapset saavat paremmin äänensä kuuluviin ja voivat näin toteuttaa itseään paremmin. Viimeisenä käsittelemme haasteita, joihin lukeutuivat kasvattajien jämähtäminen samaan ryhmään ja ryhmien muokkaamattomuus. Lisäksi haasteina oli se, että lapsen paras kaveri ei ole samassa ryhmässä ja opettajan epätietoisuus kaikkien ryhmien toiminnasta.

Poimimme vastauksista samoja teemoja kuin haastatteluissa tulleista teemoista. Yhdistimme SWOT-analyysissä ja teemahaastatteluissa tulleet tiedot keskenään, jolloin saimme käsityksen siitä, mitkä teemat nostaisimme esille kehittämistyömme tuotokseen eli oppaaseen. Haastatteluista saimme paljon täsmällisempää tietoa eri teemojen

kehittämistarpeista. Loppuen lopuksi kehittämismenetelmien avulla esille nousi selkeästi kolme teema, joita päiväkodin kasvattajat halusivat kehittää pienryhmätoiminnassa. Teemoiksi muodostuivat lapsilähtöisyys, pienryhmien vaihtuvuus ja kasvattajien välinen yhteistyö.

Esille nousseiden teemojen jälkeen koimme havainnoinnin tuovan tarvitun lisän vielä yhdeksi tiedonkeruumenetelmäksi. Tiesimme, mitä lähdemme kehittämään, muttemme tienneet täysin minkälaiseen ympäristöön sekä ryhmään kehitämme toimintaa. Olimme havainnoimassa Tiitiäisten ryhmässä yhden arkipäivän ajan ja kirjoitimme muistiin päivän tapahtumien kulusta, pienryhmätoiminnan hyödyntämisestä sekä omista huomioitamme liittyen toiminnan kehittämiseen. Koimme passiivisen osallistuvan havainnoinnin tuovan kaivatun informaation esimerkiksi ryhmän tiloista ja arjen struktuureista. Havainnointi ei ollut missään nimessä pakollinen, mutta oman mielenkiintomme ja päiväkotiryhmän tarkemman kokonaiskuvan saamiseksi koimme sen hyödylliseksi menetelmäksi. Havainnoin aikana tutustuimme lapsiryhmään ja kasvattajiin, mikä auttoi meitä keräämään lisätietoa ryhmästä ja kohdentamaan oppaan juuri heille sopivaksi ja heidän tarpeitansa vastaaviksi. Havainnoimalla saimme selville, että päiväkodin tilat olivat isot ja niitä pystyttiin soveltamaan monenlaiseen käyttöön. Havainnoin avulla meille selvisi myös, miten pienryhmätoimintaa hyödynnettiin arjen eri tilanteissa, kuten ruokailu- ja siirtymätilanteissa. Eri pienryhmät jakoutuivat eri tiloihin toiminnassa; kaksi ryhmää lähti suoraan ulkoilemaan aamupuuron jälkeen ja loppuilla ryhmillä oli kasvattajien ohjaamaa toimintaa omissa pienryhmissään. Tilat olivat isot ja niiden välillä saatiin ovi suljettua, jolloin ryhmät olivat konkreettisesti erossa toisistaan ja esimerkiksi melu ja muiden lasten äänet eivät kuuluneet liikaa oven takaa. Ruokailutilanteessa viskareiden pöytä oli toisessa tilassa ja he saivat rauhassa harjoitella ruokailutilannetta ja pöydän kattamista. Kaikilla kasvattajilla oli selkeä rooli, mitä milloinkin tehdään, sillä kullakin oli oma pienryhmänsä, josta olivat vastuussa. Havainnointi toi työllemme lisäarvoa, sillä saimme varmuutta oppaan tekemiseen.

Erilaisten menetelmien käytössä on tärkeä pohtia myös eettisyyttä. Teemahaastattelussa otantana oli kolme neljästä kasvattajasta Tiitiäisten ryhmästä. Yhtenä hyvänä puolena voimme ajatella olevan haastateltavien eri koulutusalat; yksi lastenohjaaja, yksi lastenhoitaja ja yksi sosionomi. Huonona puolena haastattelussa voidaan kuitenkin nimetä se, että haastattelutilanteessa haastateltava saattaa antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastateltava saattaa haluta esiintyä haastattelutilanteessa myös esimerkiksi hyvänä kansalaisena tai sosiaaliset velvollisuudet täyttävänä ihmisenä. (Hirsjärvi ym.

2010, 206–207.) Myös haastatteluiden nauhoittaminen saattoi jännittää haastateltavia ja tuoda tilanteeseen lisätä paineita tai stressiä. Myös havainnointi pitävät sisällään omia eettisiä haasteitaan, muun muassa havainnointi saattaa häiritä tilannetta tai jopa muuttaa kokonaan tilanteen etenemistä. Havainnoinnissa voi olla myös vaikea tallentaa tietoa välittömästi reaaliajassa. (Hirsjärvi ym. 2010, 213–214.) Huomasimme myös itse, että oli vaikea saman aikaisesti kirjoittaa ylös havaitsemia asioita sekä osallistua itse havainnointiin.

5.3 Kehittämistyön prosessi

Prosessin tarkoituksena oli saada aikaan opas pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen Satunummen päiväkodin 3–5-vuotiaiden lapsiryhmän kasvattajien käyttöön. Prosessin etenemisen kannalta meidän oli tärkeää tuntee varhaiskasvatuksen työkenttä ja teorian tietoa. Lähdimme mielenkiinnolla suunnittelemaan ja toteuttamaan prosessia.

Kehittämistyön ensimmäiset vaiheet ovat tarve- ja ideointivaihe. Ne pitävät sisällään tarpeen tunnistamisen sekä idean ja ajatuksen kehittämistarpeesta, kehittämistehtävän hahmottumisesta ja toimintaympäristöstä, jossa kehittämistyö toteutetaan. (Salonen ym. 2017, 56–58.) Otimme yhteyttä Satunummen päiväkotiin ja tiedustelimme kiinnostusta mahdolliseen kehittämistyöhön heidän päiväkodissaan. Satunummen päiväkodissa oltiin innostuneita ja heidän taholtaan tuli useampi ajankohtainen ehdotus kehittämistyön aiheesta. Päädyimme melko pian pienryhmätoiminnan kehittämiseen. Koimme aiheen olevan ajankohtainen, toteutettavissa kehittämistyön toteutukselle varatussa ajassa sekä aiheesta löytyi tarpeeksi teorian tietoa sen toteuttamiseen.

Prosessin seuraava vaihe on suunnitteluvaihe. Suunnitteluvaiheessa nimetään vastuuhenkilö (Salonen ym. 2017, 59). Saimme päiväkodista vastuuhenkilön, joka toimii Satunummen päiväkodissa varajohtajana sekä varhaiskasvatuksen opettajana. Suunnittelu vaiheessa tehdään myös taustaselvitys perehtymällä kirjallisuuteen sekä kehittämissuunnitelma, johon kirjataan kehittämistyön tavoitteet, ympäristö, toimijat, vaiheet, kehittämismenetelmät, aineistot ja materiaalit, tiedonkeräysmenetelmät, sekä dokumentointitavat. Suunnitelman tarkoituksena on olla työväline toiminnan etenemiselle. (Salonen ym. 2017, 60.) Meille oli tärkeää, että saimme rajattua aihetta, sillä aihe olisi ollut sellaisenaan liian laaja. Saimme melko vapaat kädet aiheen kehittämiseen, kehittämistyön toteuttamiseen sekä työstämiseen. Toimeksiantajan puolelta tuli myös ideoita ja he

kertoivat avoimesti omista mielipiteistään kehittämistyömme suhteen. Tärkeää oli tarkentaa ajatusta siitä, mitä haluaa tietää tai mitä haluaa osoittaa keräämällään aineistolla. (Hirsjärvi ym. 2010, 81.) Rajasimme ikäryhmän Satunummen päiväkodin 3–5-vuotiaiden ryhmään, Tiitiäisiin. Halusimme koota oppaasta mahdollisimman yksinkertaisen sekä selkeän, jotta se olisi helppo olla mukana jokapäiväisessä arjessa ytimekkäänä oppaana lapsiryhmän pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamisessa. Viestintä yhteistyöhön välillä on koko prosessin ajan ollut sujuvaa ja yksikertaista. Olemme saaneet vastaukset tarkentaviin kysymyksiimme nopealla ajalla.

Seuraavaksi kehittämistyön toteutuksessa on toteutusvaihe, eli kehittämistyötä lähde-tään tekemään, kun suunnitelma on saatu valmiiksi. Vaikka toteutusvaiheessa suunnitelmallisuus on tärkeää, usein suunnitelmat tarkentuvat vasta toteutuksen edetessä. (Salonen ym. 2017, 62.) Toteutusvaiheeseen varasimme aikaa, sillä se on pitkäkestoinen vaihe kehittämistyössä. Koimme tietoperustan kirjoittamisen työläimmäksi ja selkeästi eniten aikaa vieväksi vaiheeksi. Pienryhmätoiminnasta löytyy tietoa, mutta niin kuin aiemmin jo mainittu, tieteellistä tutkimusta ei juurikaan ole. Toteuttamisvaiheen jälkeen siirrytään tuotokset vaiheeseen, jossa kerrotaan kehittämistoiminnassa saaduista muutoksista sekä hyödyistä (Salonen ym. 2017, 63). Kehittämistyömme tuotos on opas, joka on helppokäyttöinen ja hyödyllinen päiväkodille. Tuotos on käytännönläheinen ja laadittu juuri Satunummen 3–5-vuotiaiden ryhmän kasvattajien käyttöön. Esittelimme oppaan varhaiskasvatustajille, jonka jälkeen kehittämistuotos otettiin käyttöön.

Viimeinen vaihe on arviointivaihe. Tuotos arvioitiin päiväkodin tiimin kasvattajien kesken keväällä 2021 oppaan ollessa valmis. Vaikka arviointivaihe on merkitty omaksi vaiheekseen, sen voidaan silti ajatella olevan koko prosessin aikana olevaa reflektiota ja sisältyvän kaikkiin vaiheisiin. Yhtä arviointitapaa ei ole vaan se on tilanne kohtaista. (Salonen ym. 2017, 64.) Kehittämistyömme viimeinen vaihe pitää sisällään ulkoisen arvioinnin, joka toteutettiin arviointilomakkeella, jossa on kuusi avointa kysymystä. Arviointivaihe sisältää myös itsearviointin, jossa kuvaamme oppimisprosessia sekä pohdimme kehittämistoimintaa suhteessa kehittämiselle asetettuihin tavoitteisiin.

Kehittämistyön eri vaiheet etenevät syklisenä prosessina, ja käytännössä vaiheet limityivät usein keskenään (Salonen ym. 2017, 51). Huomasimme, että prosessin aluksi vaiheet olivat selkeästi erillisiä, mutta lopulta kirjoitimme myös eri vaiheita samaan aikaan sekä palasimme takaisin eri vaiheisiin. Prosessin aikana kehittämistyön eri vaiheet ovat tulleet tutuiksi, vaikka vaiheet ovatkin menneet työn aikana päällekkäin ja lomittain.

AIKA	TUOTOS	TOIMIJAT	MENETELMÄ
1/2020	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteydenotto toimeksiantajaan • Aiheen valitseminen 	Toimeksiantaja Ohjaava opettaja	Keskustelu Sähköposti
2-3/2020	<ul style="list-style-type: none"> • Aktiivinen yhteydenpito toimeksiantajan kanssa • Aiheen rajaus • Kirjallisuuden kartoittaminen • Kehittämistyön suunnitelman aloittaminen 	Ohjaava opettaja Toimeksiantaja	Sähköposti Palaveri/tapaaminen
4/2020	<ul style="list-style-type: none"> • Kehittämistyön suunnitelman valmistuminen 	Ohjaava opettaja	Zoom
5-8/2020	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjallisuuteen tutustuminen • Kirjoitusprosessin aloittaminen (tietoperusta) 		
9-12/2020	<ul style="list-style-type: none"> • Aiheen tarkentuminen • Tietoperustan kirjoittaminen valmiiksi • Työpajoja ohjaavan opettajan ja muiden vertaisopiskelijoiden kanssa • Sähköinen kysely 	Ohjaava opettaja Vertaisopiskelijat	Zoom Facebook
1-2/2021	<ul style="list-style-type: none"> • Aineiston keruu (teemahaastattelut, SWOT-analyysi, osallistuva havainnointi) • Kirjoittaminen 	Päiväkodin työntekijät	Tapaaminen Sähköposti Dokumentointi
3-4/2021	<ul style="list-style-type: none"> • Oppaan valmistuminen • Tuotoksen esittely + arviointilomake • Johtopäätökset ja arviointi 	Toimeksiantaja	Tapaaminen: Palaute ja kokemukset
5/2021	<ul style="list-style-type: none"> • Viimeistely ja arviointi • Valmiin kehittämistyön palauttaminen 	Ohjaava opettaja	Keskustelu

Kuvio 2. Kehittämistyön vaiheet

6 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS

6.1 Pienryhmätoiminta -oppaan esittely

Kehittämistyömme tuotoksena syntyi ”Opas pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen” (liite 3) Satunummen päiväkodin 3–5-vuotiaiden lapsiryhmän kasvattajille. Opas on 12 sivun mittainen tuotos, joka pitää sisällään kolme keskeistä teemaa; lapsilähtöisyys, lasten ja kasvattajien vaihtuvuus sekä päiväkodin kasvattajien välinen yhteistyö. Oppaan rakenne on koottu näiden kolmen teeman ympärille pienryhmätoiminnan kehittämisen ja rikastamisen näkökulmasta. Teemat valikoituivat kasvattajien haastatteluiden, havainnoinnin, sähköisen kyselyn ja SWOT-analyysin perusteella.

Kasvattajat toivoivat opasta rutiinien rikkomiseen, uudenlaisien toimintatapojen esille tuomiseen sekä toimintaideoita pienryhmätoiminnan kehittämiseen. Kokosimme oppaaseen käytännöllisiä pedagogisia toimintaideoita ja keinoja, joita kasvattajien on helppo kokeilla ja ottaa käyttöön arjessaan. Oppaan tarkoitus on olla helposti luettava ja toivomme kasvattajien ottavan käyttöön erilaiset toimintaideat ja keinot pienellä kynnyksellä. Toimintaideoiden lisäksi kokosimme lyhyen tiivistelmän jokaisen teeman ympärille, jonka tavoitteena on kiteyttää tärkeät näkökannat kyseisestä teemasta sekä johdattaa lukija teeman pariin. Toimintaideat tuovat jokaiseen teemaan konkreettisia sekä erilaisia toiminnallisia toteutustapoja kasvattajien käyttöön.

Oppaan alussa tutustutamme lukijan oppaan pariin, sekä kerromme oppaan tarkoituksen sekä kenelle opas on suunnattu. Sen jälkeen esittelemme teemat lyhyesti, jonka jälkeen teoksen sisältö etenee teema teemalta. Ensimmäinen teema on lapsilähtöisyys. Osio keskittyy lapsilähtöisyyden lisäämiseen ja monipuolistamiseen pienryhmätoiminnassa eri keinoin. Muistutamme lukijaa lapsilähtöisyyden eri kantavuuksista pienryhmätoiminnassa. Tällä tarkoitamme lapsilähtöisyyden toteutumista pienryhmätoiminnan osallistumisen lisäksi myös sen suunnittelussa ja arvioinnissa. Erilaisten toimintaideoiden ja näkökulmien kautta kasvattaja pääsee toteuttamaan arjessaan erilaisia tapoja toteuttaa lapsilähtöisyyttä ja lisäämään sitä erilaisin käytännön menetelmin ja keinoin.

Toisena teemana on lasten ja kasvattajien vaihtuvuus. Osiossa pohditaan kiinteiden pienryhmien sijaan lapsienryhmien perustamista vaihtuvin perustein sekä kasvattajien monipuolisen osaamisen ja tasapuolisen opetuksen hyödyntämistä kaikissa pienryhmissä. Osiossa jaamme toimintaideoita siihen, miten lasten ja kasvattajien vaihtuvuus

olisi arjessa mahdollista erilaisin keinoin. Lisäksi pohdimme, miksi lasten ja kasvattajien vaihtuvuus pienryhmissä on tärkeää ja millä perusteilla niitä voisi toteuttaa.

Kolmantena teemana on kasvattajien välinen yhteistyö, jossa keskiössä on tiedon kuluminen kasvattajien kesken pienryhmätoiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Nostimme esille myös kasvattajien yhteisen päämäärän löytymisen pienryhmätoiminnan toteutumisessa. Niin kuin muissakin teemoissa, listasimme myös yhteistyöhön liittyviä pedagogisia toimintaideoita joihin kasvattajat voivat tiiminä paneutua. Korostimme erityisesti tiimityön tärkeyttä ja toimivuutta yhteisenä voimavarana pienryhmätoiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Oppaan tarkoituksena on tuoda kasvattajien työhön uudenlaisia näkökulmia ja innostusta erilaisten keinojen kautta. Toivomme, että opas on selkeä, helposti luettava ja sopivan pituinen, jolloin sitä olisi mahdollista pitää mukana päiväkodin arjessa. Pienryhmätoiminnan kehittäminen on tarpeellista, mutta oppaan tarkoitus on myös olla hedelmällinen ja uudenlaista motivaatiota sekä innostusta herättävä. Toivomme oppaan herättävän päiväkodin kasvattajissa uudenlaista intoa kaivattuihin arjen rutiineihin. Korostimme aiemmin, että opas on ennen kaikkea suunnattu Satunummen 3–5-vuotiaiden Tii-tiäisten ryhmän kasvattajille, mutta toivomme oppaan tarjoavan lisäksi ideoita ja menetelmiä varhaiskasvatuksessa työskenteleville sekä aiheesta kiinnostuneille pienryhmätoiminnan kehittämiseksi.

6.2 Kehittämistyön tuotoksen arviointi

Tuotosta eli opasta suunnitellessa listasimme toimeksiantajalta tulleita tärkeitä elementtejä, joita opas tulee pitää sisällään. Toimeksiantaja halusi oppaasta käytännönläheisen, helposti käyttöönotettavan ja ymmärrettävän teoksen pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen. Sen lisäksi listasimme omia, meidän mielestämme tarpeellisia elementtejä, joita halusimme oppaaseen. Halusimme valita oppaaseen selkeät ja erillään olevat teemat, joissa pääpainona on käytännölliset pedagogiset toimintaideat. Näiden pohjalta syntyi ajatus oppaan rakenteesta ja sisällöstä. Oppaan sisällön keskiössä oli tietysti yllä mainittujen elementtien lisäksi esille tulleet kehittämistarpeet ja päiväkodin kasvattajien näkemykset. Saimme kuitenkin melko vapaat kädet toteuttaa opasta oman näköisellämme tavalla.

Mielestämme kehittämistyön tuotoksena syntynyt opas vastasi toimeksiantajan kehittämistarpeita ja toiveita. Tuotos antoi heille konkreettisen sekä käytännönläheisen käsikirjan osaksi lapsiryhmän arkea. Opas sisälsi toivotut elementit ja se vastasi toimeksiantajan toiveisiin ja tarpeisiin kehittämiskohteiden kannalta. Koemme onnistuneemme kehittämistehtävässä ja erityisesti Tiitiäisten kasvattajien hyvä palaute varmisti sen.

Kokosimme arviointilomakkeen (liite 2) Tiitiäisten ryhmän kasvattajien täytettäväksi. Kasvattajat saivat perehtyä ennen lomakkeen palauttamista oppaaseen rauhassa sekä mahdollisesti myös kokeilla oppaassa esitettyjä pedagogisia toimintaideoita pienryhmätöiden kehittämiseen ja rikastamiseen. Lomakkeessa oli kuusi avointa kysymystä, joiden tarkoitus oli kartoittaa kasvattajien ajatuksia oppaastamme. Toivoimme, että opas herättäisi keskustelua kasvattajien välillä ja he pohtisivat arviointilomaketta yhdessä tiiminä esimerkiksi viikkopalaverissa. Vaikka kommunikaatiomme on toiminut hyvin koko kehittämistyöprojektin ajan, koimme tärkeäksi saada vielä arviointilomakkeen kautta palautetta yhteisesti kaikilta kasvattajilta. Arviointilomakkeen merkitys oli suuri, sillä pysyimme sillä mittaamaan oppaan hyödyllisyyttä ja onnistumista. Tärkein arvo oppaan onnistumisessa oli sen hyödyllisyys arjessa ja toiminnan suunnittelussa Tiitiäisten kasvattajille. Toivomme kasvattajien myös kehittävän oppaan toimintaideoita ja menetelmiä juuri heille sopivaksi, sillä tilanteet, lapset sekä toimintatavat muuttuvat arjen mukana jokainen päivä.

Arviointilomakkeessa kysyimme, oliko oppaan sisältö ja teemat heidän mielestään tarpeita vastaavia ja hyödyllisiä (liite 2). Vastauksen perusteella oppaan sisältö nähdään tarpeita vastaaviksi. Lisäksi olemme ilahtuneita prosessin aikana syntyneestä keskustelusta; kasvattajien välinen tiimityö ja siihen kuuluva avoin keskustelu oli yksi oppaan keskeisistä teemoista.

”Teema on hyödyllinen ja tärkeä päiväkotimaailmaan liittyen ja se tulisi tarpeeseen varmasti monelle päiväkotiryhmälle. Opas vastasi täysin tarpeitamme ja on herättänyt oppinäytetyön prosessin aikana paljon keskustelua tiimissämme ja tulemme varmasti hyödyntämään valmista opasta jatkossakin.”

Seuraavaksi kysyimme oppaan hyödyllisyydestä ryhmän arjen rutiinien muuttamisessa ja rikastamisessa (liite 2). Kasvattajien vastauksen perusteella opas nähtiin hyödylliseksi niin suunnitellussa kuin myös muiden lapsiryhmien käytössä. Vaikka opas on suunnattu Tiitiäisten kasvattajille, toivoimme siitä olevan hyötyä myös muille varhaiskasvatuksen parissa työskenteleville.

”Opas tuo meille paljon erilaisia tapoja pienryhmätoiminnan toteuttamiseen ja on jo nyt otettu käyttöön ensi syksyn toimintaa suunniteltaessa. Oppaasta on hyötyä niin pienten, kuin isojenkin lasten ryhmässä.”

Oppaan tarkoitus on olla mahdollisimman yksinkertainen ja selkeä, jotta oppaassa olevat asiat olisi helppo ottaa käyttöön. Kasvattajat kertoivat oppaan olevan selkeä ja mukavaa luettavaa. Heistä sisältö on monipuolista, mutta ei liikaa. Sitä tulee helposti luettua ja sisäistettyä. Myös kuvat nähtiin piristäviksi. Kysyimme myös kasvattajien kokemuksia oppaan konkreettisuudesta ja esimerkkikeskeisyydestä (liite 2). Ideat ja esimerkit olivat oppaan keskiössä, jonka takia myös niistä tullut palaute oli tärkeä. Halusimme ideoiden olevan helposti käyttöönotettavia. Kasvattajat kertoivat ideoita olevan enemmän, kuin mitä he osasivat odottaa. Esimerkit ovat konkreettisia ja helposti sovellettavia. Lopuksi kysyimme kasvattajien näkemyksiä siitä, jäikö oppaasta uupumaan tai olisiko voinut vielä lisätä jotain (liite 2). Päiväkodin kasvattajat kertoivat oppaan olleen hyvin suunniteltu ja sitä pystyisi jatkamaan entisestään, vaikka eivät lisäisi siihen tällä hetkellä muuta. Liian pitkänä opas jäisi kiireisessä päiväkotiarjessa helposti lukematta.

Olemme samaa mieltä, että oppaasta olisi voinut tulla entistäkin laajempi ja sisältää vieläkin enemmän toimintaideoita. Taustalla oli kuitenkin ajatus, että pienryhmätoiminnan kehittäminen on ikuinen prosessi, eikä kaikkea ole mahdollista koota oppaan kansiin sisään. Opas pienryhmätoimintaan avaa uusia ovia ja näkökulmia kehitettävien teemojen ympärille ja johdattaa kasvattajia pohtimaan uudenlaisia toimintatapoja arjen pedagogiikkaan. Opas on osana arkea ja sitä voi kehittää lisäämällä uusia kehittämiskohteita, ajatuksia sekä menetelmiä, joiden pohjalta pienryhmätoiminta osana Tiitiäisten ryhmän toimintaa kasvaa ja kehittyy koko ajan. Ajatus siitä, että pienryhmätoiminnan kehittäminen on ikuinen jatkumo, on mielestämme kaiken perusta. Vaikka kehittämistyömme lopuikin oppaan valmistuessa, varsinainen pienryhmätoiminnan kehittäminen on koko ajan käsillä, nyt ja jatkossa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

7.1 Kehittämisprosessin tarkastelu

Kehittämistyön toteutusvaihe alkoi tutustumalla aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Vaikka päiväkodissa toteutettava pienryhmätoiminta on vakiintunut pedagoginen toimintamuoto Suomessa, tieteellistä tutkimusta on yllättävän vähän. Eri päiväkodin kasvattajat voivat käsittää hyvin tulkinnanvaraista mitä on pienryhmätoiminta, jonka takia aiheen tutkiminen selkeyttäisi nykyistä laaja-alaista tulkintaa. (Ahonen 2017, 183.) Tutkimustiedon vähäisyys oli osaltaan haastavaa kehittämistyön teossa, sillä uusien näkökulmien ja ideoiden perusteleminen oli vaikeaa, kun pienryhmätoimintaa voi toteuttaa ja käsittää niin monella eri muodolla ja tavalla.

Kirjallisuuskatsauksen ja siitä johtaneen tietoperustan kirjoittamisen jälkeen selvitimme päiväkotiryhmän pienryhmätoiminnan nykytilanteen sekä kehittämistarpeet, jossa käytimme kehittämismenetelminä teemahaastattelua, SWOT-analyysiä sekä havainnointia. Nämä menetelmät toimivat hyvin rinnakkain ja niiden avulla saimme selville, miten pienryhmätoimintaa toteutettiin kehittämistyön alkuvaiheessa sekä mitä kehittämistarpeita heillä oli.

Teemahaastattelun avulla saatiin selville kasvattajien erilaisia näkemyksiä pienryhmätoiminnasta. Haastattelussa selvisi, että eri päiväkodin kasvattajat ajattelivat osaksi eri tavalla pienryhmätoiminnan toimivuudesta sekä sen haasteista ryhmässä. Haastattelussa tuli myös ilmi kiinteiden pienryhmien huonot puolet; kasvattajien vaihtuvuus eri pienryhmissä ei toteutunut sekä lapset olivat yleensä samoissa kiinteissä pienryhmissä, eikä ryhmät vaihtuneet. Myös lapsilähtöisyyttä toivottiin lisää pienryhmätoimintaan. Henkilöstön eri näkemysten johdosta koimme SWOT-analyysin hyvänä menetelmänä. Kasvattajat miettimät yhdessä pienryhmätoiminnan vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. SWOT-analyysin avulla saimme selville kasvattajien yhtenäisiä ajatuksia kehittämistarpeista. Havainnoimalla puolestaan saimme selville, niin tiloista ja niiden käyttämisestä, siirtymätilaista kuin myös kasvattajien rooleista pienryhmissä.

Eri menetelmien avulla nousi esille pienryhmätoiminnan kehittämistarpeet. Esille nousi kolme keskeistä teemaa: pienryhmätoiminnan lapsilähtöisyys, kasvattajien ja lasten vaihtuvuus pienryhmissä sekä kasvattajien välinen tiimityö. Näiden pohjalta

suunnittelimme ja toteutimme kehittämistyön tuotoksen eli oppaan pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen.

Arviointivaihe toteutettiin, kun opas saatiin valmiiksi ja esitettyä se Tiitiäisten tiimille. Päiväkodin kasvattajien ajatukset ja kokemukset oppaasta kerättiin arviointilomakkeen avulla, jonka he täyttivät yhdessä. Arvioinnin kuusi kysymystä nosti esille heidän näkemyksiään oppaan sisällöstä ja teemoista, hyödyistä sekä erilaisista oppaaseen liittyvistä rakenteellisista elementeistä, kuten pituudesta, selkeydestä ja helposti luettavuudesta. Lopuksi lomakkeessa oli vapaa sana, mihin pystyi keromaan, jos jokin oppaasta jäi uupumaan tai kaipasi lisäystä. Saimme arvioinnin takaisin kahden viikon päästä, jolloin kasvattajat olivat kerenneet tutustumaan oppaaseen kunnolla. Arvioinnin mukaan työntekijöiden kokemukset oppaasta olivat myönteiset. Opas oli sisällöltään monipuolinen ja vastasi päiväkotiryhmän tarpeita. Kehittämistyömme on herättänyt keskustelua ja päiväkodin kasvattajat uskovat oppaan olevan hyödyllinen myös monelle muulle päiväkotiryhmälle. Arviointilomakkeesta tullut palaute oli arvokasta ja erityisesti mieleemme jäi se, että oppaan tuomat erilaiset toteutustavat on jo nyt otettu käyttöön ensi syksyn toimintaa suunniteltaessa.

Johtopäätöksenä voimme todeta, että kehittämistyölle asetettu tavoite sekä tarkoitus saavutettiin. Kehittämistyön avulla kehitettiin päiväkodin pienryhmätoimintaa ja kehittämistyön teemat pohjautuvat täysin päiväkodin henkilökunnan esille nostamiin haasteisiin. Kehittämistyön tarkoituksena oli tuoda uusia ideoita ja pedagogisia toimintaideoita pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen kasvattajien arkeen, niille osa-alueille, joihin koettiin olevan kehittämistarpeita. Kehittämistyömme ei luonut täydellistä muutosta päiväkodin rakenteisiin, eikä ollut tarkoitukseen. Päiväkodin arjen kehittäminen syntyy monesta pienestä muutoksesta, jota kehittämistyömme tuki. Kehittämistyö jatkuu varmasti päiväkodin osaavassa tiimissä myös jatkossa.

Kokonaisuudessa kehittämistyöprosessi tarjosi meille uudenlaista tietoa pienryhmätoiminnasta, tutustutti meidät eri prosessin vaiheisiin sekä vaati meitä tarttumaan uudenlaisiin haasteisiin. Kokemuksemme pienryhmätoiminnasta on laajentunut ja muuttunut yhä myönteisemmäksi. Kehittämistyön tekeminen oli palkitsevaa sekä merkityksellistä, sillä kehittämisprosessi on tuonut yhä enemmän tietoisuuteen pienryhmätoiminnan lukematomat myönteiset vaikutukset. Mutta erityisesti merkityksellisenä pidimme päiväkodin kasvattajien välistä tiimityötä, sillä se on koko pienryhmätoiminnan perusta ja mahdollistaa tiedonkulun sekä yhteisen tuen lisäksi myös toiminnan kehittämisen. Oppaan tekeminen oli meille täysin uudenlainen kokemus ja vaati teorian tietämisen lisäksi

mielikuvitusta sekä kekseliäisyyttä. Suurin hyöty päiväkodin henkilökunnalle oli erilaisten toimintatapojen kyseenalaistaminen sekä uusien ideoiden esille tuominen helpoksi osaksi päiväkodin arkea. Olemme erityisen kiitollisia Tiitiäisten lapsiryhmän kasvattajille oppaan myönteisestä vastaanotosta sekä sujuvasta ja saumattomasta yhteistyöstä.

7.2 Ammatillinen kasvu

Kehittämistyö oli monivaiheinen ja pitkäkestoinen prosessi, joka opetti meille kehittämistyön prosessin eri vaiheiden aikana paljon. Uudenlainen kokemus vaati meitä omaksumaan myös paljon uusia asioita sekä sietämään epävarmuutta. Koimme prosessin aikana realististen välietappien laatimisen tärkeäksi, sillä se motivoi jatkamaan eteenpäin, sekä työmäärä tuntui aina kohtuulliselta. Lisäksi toimivan keskinäisen yhteistyön merkitys oli suuri ja se vaati meiltä toimintatapojen kokeilua ja muuttamista prosessin eri vaiheiden aikana. Yhtäjaksoinen ja intensiivinen työskentely opetti meille yhteistyö- ja tiimityötaitoja, jotka ovat tulevan ammattimme kannalta erittäin tärkeitä. Erityisesti sujuva palautteen vaihtaminen on taito, joka vahvistui väistämättäkin kehittämistyötä tehdessä. Molemmilla on omanlaisensa kirjoitustyyli, ajatusmaailma ja mielipiteet, joiden yhteensovittaminen oli välillä haastavaa. Yhteinen keskustelu, avoin ja positiivinen ilmapiiri koko prosessin ajan auttoi yhteistyötä ja asioiden yhteensovittamista.

Varhaiskasvatuksen sosionomin kompetensseihin peilaten erityisesti oman toiminnan reflektointi oli keskeistä koko ammatillisen kasvun kannalta kehittämistyöprosessin aikana (Diak). Jatkuva tietynlainen kriittisyys omaa työtä ja kirjoittamista kohtaan kehitti ajatteluamme. Oman rooli hahmottaminen yhteisessä kehittämistyössä oli edellytyksenä, jotta työ valmistui. Myös tietynlainen arviointi ja kyseenalaistaminen oli läsnä lähes koko prosessin ajan, jotta saimme koottua objektiivisesti sisältöä pienryhmätoiminnan erilaisista ja monimuotoisista toteuttamistavoista sekä pedagogisista toimintaideoista. Tutkimustiedon ja tietoperustan kerääminen oli pitkäkestoinen prosessi. Kuitenkin tärkeää kehittämistyömme kannalta, oli osata soveltaa ja käyttää teoretietoa perustana kehittämistyöllemme ja toimeksiantajan kehittämisidean lähtökohdille. Opimme soveltamaan ja hyödyntämään erityisesti teoretietoa käytäntöön, jotta saimme mahdollisimman hyödyllisen ja ajankohtaisen oppaan, jossa pedagogiset toimintaideat vastaavat juuri heidän tarpeitaan pienryhmätoiminnalle.

Kehittämistyön prosessin aikana tutustuimme kattavasti alamme kirjallisuuteen, jonka kautta opimme valtavasti uutta pienryhmätoiminnasta, lapsiryhmän pedagogiikasta sekä

vaihtoehtoisista lapsiryhmän toimintatavoista. Erityisesti pienryhmätoiminnan tieteellisen tutkimuksen vähäisyys yllätti meidät, sillä koemme teeman olevan hyvin tärkeä osa varhaiskasvatusta. Vaikka tieteellistä tutkimusta ei juurikaan ole, olemme tyytyväisiä kehittämistyömme aihevalintaan ja pidämme sitä merkityksellisenä. Aiheena pienryhmätoiminta on hyvin ajankohtainen ja siihen liittyvät kysymykset ovat usein pinnalla päiväko-deissa. Lapsiryhmien muoto ja koko muuttuvat jatkuvasti, jonka takia pienryhmätoiminta on esillä ja erilaisten toteutustapojen tuominen näkyväksi on tarpeen.

Kehittämistyön aloitusvaiheessa maailmanlaajuinen koronavirus tuli myös Suomeen ja väistämättä epidemialla on ollut vaikutuksia myös meidän kehittämistyöhömmä. Kirjastot menivät kiinni, joten kirjalähteiden hakeminen fyysisesti kirjastosta ei onnistunut. Onnistuimme kuitenkin soveltamaan vaihtoehtoisia toimintatapoja, kuten kirjojen tilaaminen kirjastosta sekä nettikirjojen hyödyntäminen. Myös suurin osa haastatteluista, palaverista sekä yleisistä keskusteluista toimeksiantajan kanssa tapahtuivat etäyhteydellä. Keskustelut olisivat saattaneet olla laajempia ja rikkaampia kasvotusten keskusteltassa, mutta koemme onnistuneemme kuitenkin hyvin etäyhteyksistä huolimatta.

Ammatillinen osaamisemme on kasvanut ja koemme omaavamme nykyään melko laajan valmiuden pienryhmätoiminnan toteuttamiseen. Kehittämistyö toi meille itsevarmuutta ja valmiuksia työskennellä varhaiskasvatuksen opettajan roolissa. Pidämme prosessin tuomat opit mielessämme ja hyödynnämme niitä jatkossa. Ennen kaikkea jatkamme pienryhmätoiminnan kehittämistä ja erilaisten toimintatapojen kokeilemistä, jotta uusien ja vaihtuvien ideoiden ja toiminnan myötä päiväkodin oppimisympäristö tukisi yhä enemmän lasten kasvua ja kehitystä. Olemme ymmärtäneet opinnäytetyötä tehdesämme pienryhmätoiminnan kehittämisen tärkeyden. Lisäksi ennen kaikkea kehittämistyö on vahvistanut ammatillista identiteettiä varhaiskasvatuksen opettajana.

Uskomme kehittämistyömme olevan hyödyllinen ja helposti sovellettava myös jatkokehittämiseen. Pienryhmätoiminta on merkittävä ja ajankohtainen osa varhaiskasvatusta, ja oppaamme pedagogiset toimintaideat ovat helposti sovellettavia, sekä edelleen kehitettäviä. Oppaamme voi toimia kehitysprosessin pohjana, josta on helppo kehittää edelleen erilaisia toimintatapoja sekä mallinnuksia kehityksen jatkumon mahdollistamiseksi. Pienryhmätoimintaa voidaan jalostaa ja toteuttaa hyvin monenlaisin tavoin, kuten omat pienryhmät spesialisoituen esimerkiksi kielelliseen oppimiseen tai motoriseen oppimiseen. Mahdollisuuksia sekä menettelytapoja on lukuisia.

Pienryhmätoiminnasta löytyy vähän tutkimustietoa ja sen vakiintuminen teoreettisena käsitteenä olisi arvokasta, jotta varhaiskasvatuksen opettajat käyttäisivät käsitettä samassa yhteydessä. Päiväkodin pienryhmätoimintaa toteutetaan tällä hetkellä paljon ja sen käsitteleminen yhä enemmässä määrin olisi tärkeää. Pienryhmätoiminnan yleistä tutkimista tarvittaisiin epäilemättä lisää, jotta sen kehittäminen mahdollistuisi yhä paremmin.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet: Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Eklund, K. & Heinonen, J. 2011. Lapsen itsesäätelyn tukeminen arjessa. Teoksessa T. Aro & M-L. Laakso. Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Porvoo: Bookwell Oy.

Grönfors, M. 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haapaniemi, R. Raina, L. 2014. Rakenna oppiva ryhmä. Pedagogisen viihtymisen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Heinonen, H.; Iivonen, E.; Korhonen, M.; Lahtinen, N.; Muuronen, K.; Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. P. 2010. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Hujala, E. & Turja L. 2020. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015 Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.

Järvinen, R.; Kaihari K.; Sinko P. Wikholm, I.; Hartikainen, M.; Kiesi, E. & Pirttiniemi, J. Demokratiakasvatusselvitys. Raportit ja selvitykset. 2011. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 5.12.2020. <https://docplayer.fi/20091811-Demokratiakasvatusselvitys.html> <https://docplayer.fi/20091811-Demokratiakasvatusselvitys.htm>

Kalland, M. 2011. Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro.

Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidosta. Helsinki: Galliala.

Karila, K. & Lipponen, L. 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Karlsson, L. 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kettukangas, T. 2017. Perustoiminnot-käsite varhaiskasvatuksessa. Akateeminen väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto. Dissertations in education, humanities and theology. Viitattu 13.1.2021. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2574-9/urn_isbn_978-952-61-2574-9.pdf

Koivula, M.; Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. 2017. Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino.

Korkalainen, P. 2009. Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen. Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Jyväskylän yliopisto.

- Kronqvist, E-L. & Kumpulainen, K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOY.
- Kääntä, L. & Haddington, P. Kieli, keho ja vuorovaikutus – Multimodaalinen näkökulma sosiaaliin toimintaa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Lehtinen, A. 2009. Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa L. Alanen & K. Karila. Tampere: Vastapaino.
- Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus.
- Lindroos, J. & Lohivesi, K. 2010. Onnistu strategiassa. Helsinki: WSOYpro.
- Lonka, S. 2016. Pedagogical Small Group Approach in a Day Care Center. Pro Gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 11.1.2021.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/52729/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201701131150.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Marjanen, P.; Ahonen, J. & Majoinen, L. 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mikkola, P. & Nivalainen K. 2010. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi: Offset Oy.
- Nyyssölä, K. & Vitikka, E. 2013. Suomalaisen koulutusjärjestelmän kehittäminen. Teoksessa K. Pyhältö & E. Vitikka. Oppiminen ja pedagogiset käytännöt varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Opetushallituksen oppaat ja käsikirjat 2013:9. Opetushallitus, 7–20. Tampere: Juvenes Print.
- Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa P. Marjanen, M. Marttila & M. Varsa. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 13.1.2021.
<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet.docx>
- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pietiäinen, T. 2014. Pienryhmätoiminta opetuksen yksilöllistämisen menetelmänä joustavassa esi- ja alkuopetuksessa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 7.12.2020.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95103/GRADU-1395757566.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet: Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Repo, L.; Paananen, M.; Eskelinen, M.; Mattila, V.; Lerkkanen, M-K.; Gammelgård, L.; Ulvinen, J.; Marjanen, J.; Kivistö, A. & Hjelt, H. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Viitattu 12.1.2021. Saatavilla: https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf
- Reunamo, J.; Virkki, S. & Hietala, K. 2014. Oppimisympäristön kehittäminen. Teoksessa J. Reunamo. Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Riihonen, R. & Tuukkanen, K. 2013. Selviytymistä vai varhaiskasvatusta – Mitä on resurssipula päiväkodissa? Teoksessa M. Oulasmaa & R. Riihonen. Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: VL-Markkinointi Oy.

Roiha, A. & Polso, J. 2018. Onnistu eriyttämisessä: Toimivan opetuksen opas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Bookwell Oy: Porvoo.

Salminen, E. & Tynninen, K. 2011. Omahoitajana päiväkodissa. Omahoitajuus pedagogisena työmenetelmänä. Helsinki: Pedatieta Oy.

Salonen, K.; Eloranta, S.; Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Viitattu 12.2.2021. Turku: Turun ammattikorkeakoulu Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

Sosionomi (AMK) varhaiskasvatuksessa- varhaiskasvatuksen sosionomin ammatillinen osaaminen. Viitattu 26.4.2021. https://dialogi.diak.fi/wp-content/uploads/sites/8/2019/05/Varhaiskasvatuksen_sosionomi_15032019_LOPPUESITYS.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2011. Lapset osallisina –kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti. Viitattu 13.1.2021 <https://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>

Varhaiskasvatuslaki. 2018. L. 13.7.2018/540 muutoksineen. Viitattu 16.12.2020. www.finlex.fi

Varhaiskasvatuslaki. 2018. L. 23.8.2018/753 muutoksineen. Viitattu 16.12.2020. www.finlex.fi

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Akateeminen väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 13.1.2021. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf

Wasik, B. 2008. When fewer is more: Small Groups in early childhood classrooms. Early Childhood Education Journal.

Teemahaastattelun haastattelurunko

TEEMAHAASTATTELU PÄIVÄKOTI SATUNUMMI

Määrittely:

- Kuinka monta pienryhmää teillä on ja ketkä niitä ohjaavat?
- Millä tavoin pienryhmätoimintaa ryhmässänne toteutetaan?
- Miten olette päätyneet toteuttamaan pienryhmätoimintaa?

Ryhmien jakaminen:

- Miten pienryhmät on muodostettu:
- Vaihtuvatko lapset ja työntekijät vai ovatko ryhmät kiinteitä? Miksi vaihtuu/ei vaihdu?
- (Jos kaikilla kasvattajille on oma pienryhmänsä, saavatko lapset tasavertaista ohjausta opettajalta)?
- Miten lapset jaetaan pienryhmiin?
- Mikä on suhdeluku?
- Otetaanko lasten kaverisuhteet huomioon ryhmien jaossa?

Toteuttaminen:

- Mitä edellytyksiä pienryhmätoiminnalla on?
- Miten lapsilähtöisyys näkyy pienryhmätoiminnassa?
- Millaisia asioita pienryhmissä tehdään?
- Millaiset tilat teillä on käytössä ja miten ne tukevat pienryhmätoiminnan toteuttamista?
- Miten lasten osallisuus toteutuu pienryhmissä?
- Miten itse kasvattajana koet pienryhmätoiminnan vaikuttavan lasten havainnointiin?
- Mitä asioita tulee ottaa huomioon suunnitellessa pienryhmiä?

Hyödyt ja haasteet:

- Mitä pienryhmätoiminta mahdollistaa lapsille/kasvattajille?
- Mikä pienryhmätoiminnassa toimii teillä erityisen hyvin?
- Mitä mahdollisia haasteita pienryhmätoiminta pitää sisällään?
- Miten pienryhmätoiminta toteutuu, jos yksi työntekijä on poissa?

Kokemukset ja käsitykset:

- Miten kasvattajat ovat saaneet tietoa pienryhmätoiminnasta ja sen kehittämisestä?
- Onko kaikilla yhtenäiset ohjeet pienryhmätoiminnan toteuttamiseen?
- Miten ajanhallinta ja vastuu nähdään toteutuvan?

Arviointilomake: Opas pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja rikastamiseen
Satunummen päiväkotia, Tiitiäiset

1. Ovatko oppaan sisältö ja teemat tarpeisiinne vastaavia ja hyödyllisiä?
2. Uskotteko oppaasta olevan hyötyä ryhmässänne arjen rutiinien muuttamisessa ja rikastamisessa?
3. Onko opas selkeä ja helposti luettava?
4. Onko opas mielestänne tarpeeksi käytännöllinen ja esimerkkikeskeinen?
5. Onko opas pituudeltaan sopiva?
6. Olisiko jotain, mitä mielestäsi jäi oppaasta uupumaan tai olisi voinut vielä lisätä?

Kiitos palautteesta! 😊



OPAS PIENRYHMÄTOIMINNAN KEHIT- TÄMISEEN JA RIKASTAMISEEN



Sisällys

ALKUSANAT	3
TEEMAT	4
LAPSILÄHTÖISYYS	5
LASTEN JA KASVATTAJIEN VAIHTUVUUS.....	8
VARHAISKASVATTAJIEN VÄLINEN YHTEISTYÖ	10
LÄHTEET.....	13

ALKUSANAT

Hyvä lukija,

Tämä opas on toteutettu yhteistyössä päiväkotia Satunummen Tiitiäisten, 3–5-vuotiaiden lapsiryhmän varhaiskasvattajien kanssa. Oppaan tarkoituksena on kehittää sekä rikastaa Tiitiäisten lapsiryhmän pienryhmätoiminnan toteuttamista ja suunnittelua, sekä tuoda vaihtelua ja inspiraatiota varhaiskasvattajien valtavan tärkeään työhön lasten parissa.

Yksi pienryhmätoiminnan merkittävimäksi eduksi näemme suuremmat mahdollisuudet toteuttaa lasten osallisuutta vuorovaikutuksessa. Pienemmissä ryhmissä lapsia on helpompaa kuunnella ja huomioida yksilöllisesti. Lapsen aloitteisiin ja huomioihin pystytään reagoimaan ja vastaamaan herkemmin, joka mahdollistaa myös lapsilähtöisyyden toteutumiseen. Lisäksi lapsia on mahdollista osallistaa herkemmin toiminnan suunnitteluun ja arviointiin.

Tässä oppaassa käsitellään pienryhmätoiminnan toteuttamista kolmen keskeisen teeman kautta, jotka valikoituivat Tiitiäisten varhaiskasvattajien haastatteluiden ja SWOT-analyysin perusteella. Pienryhmätoiminta nähdään toteutuvan Satunummen 3–5-vuotiaiden lapsiryhmässä hyvin. Se on osana päivittäistä arkea lasten parissa, mutta varhaiskasvattajat kaipaavat rutiinien muuttamista ja uudenlaisia toimintatapoja niin varhaiskasvattajien kuin lasten eduksi.

Toivomme oppaan tuovan iloa ja ideoita Satunummen varhaiskasvattajien lisäksi myös muille varhaiskasvatuksen parissa työskenteleville pienryhmätoiminnan kehittämiseksi ja rikastamiseksi.

Iloisia lukuhetkiä oppaan parissa!

Lapsilähtöisyys

- Lapsilähtöisyyden lisääminen ja monipuolistaminen pienryhmätoiminnassa eri keinoin

Lasten ja varhaiskasvattajien vaihtuvuus

- Kiinteiden pienryhmien sijaan lasten jakaminen pienryhmiin vaihtuvien perustein
- Varhaiskasvattajien monipuolisen osaamisen ja tasapuolisen opetuksen hyödyntäminen kaikissa pienryhmissä

Varhaiskasvattajien välinen yhteistyö

- Tiedon kulkeminen eri varhaiskasvattajien kesken pienryhmätoiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa



LAPSILÄHTÖISYYS



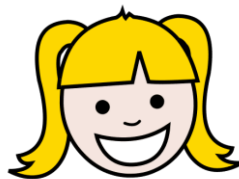
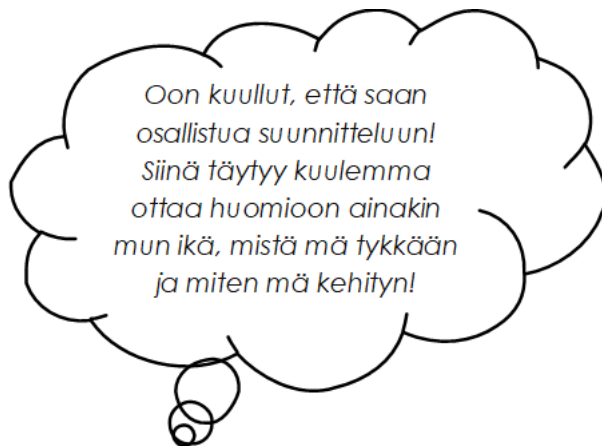
Lapsia on tärkeä kannustaa ja tukea osallistumaan pienryhmätoiminnan lisäksi sen suunnitteluun ja arviointiin. Lapselle syntyy ainutlaatuinen kokemus siitä, että häntä kuunnellaan ja hän on tärkeä yhteisen toiminnan kannalta.



Kiireen vähentäminen tukee lapsilähtöisyyttä ja lasten osallisuutta pienryhmissä.

IDEA: Aamupäivällä pienryhmät olisivat ainoastaan yhdessä toiminnassa, jolloin ei tulisi tilannetta, missä pienryhmät vaihtaisivat toiminnasta toiseen (ulkoa sisälle sekä toisinpäin).

Pitkäkestoisia ulkoiluvinkkejä: Metsäretket, luistelu, pulkkailu, puistot, eri ympäristöjen tutkiminen (kevään, kesän ja syksyisten merkkien löytäminen).

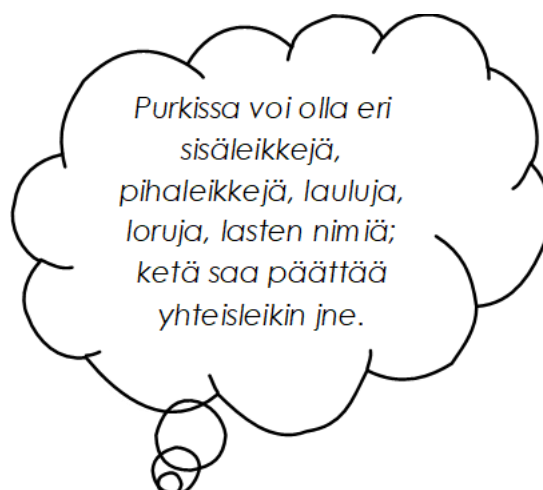


TOIMINTAIDEAT:

1. IDEOIDEN PURNUKKA

Ideoiden purnukkaan jokainen lapsi saa aikuisen avustuksella kirjoittaa jonkin laulun, toiminnan tai leikin, josta tykkää. Ideoita voidaan myös miettiä yhdessä ryhmän kesken ja laittaa lappuihin yhdessä aikuisen johdattamana. Ideoiden purnukkaa voidaan käyttää pienryhmätoiminnassa, jolloin lapsi saa vaikuttaa toiminnan sisältöön.

Lapset voivat myös pienryhmissä keksiä yhdessä ideoita, jotka voivat liittyä käsillä olevaan projektiin tai lasten omiin ideoihin tiettyyn teemaan liittyen. Joka pienryhmätuokiossa yksi lapsi saa nostaa yhden lapun purkista, mitä tuokiossa tehdään. Jokaisella pienryhmällä voi olla esimerkiksi oma toiminnan ideoiden purkki. Lisäksi purkkia on mahdollista soveltaa ja toteuttaa esimerkiksi arvottaessa luettavaa kirjaa tai muskarissa leikkejä valittaessa.



1. LASTEN TOIMINNAN PERJANTAI JA LASTEN KOKOUKSET

Lasten toiminnan perjantai:

- Lapset saavat suunnitella pienryhmien ohjelman tietylle päivälle, esimerkiksi perjantaille etukäteen
- Lapsilta voidaan kysellä pienryhmissä, millaista toimintaa he haluavat toteutettavan. Yhtenä vaihtoehtona on äänestää laittamalla erilaisia aktiviteetteja lapuissa purkkiin, kuten liikuntaa, jumpkaa, muskaria ja leikkejä
- Jos suurin osa lapsista haluavat esimerkiksi muskaria, voidaan pienryhmissä neuvotella kasvattajan kanssa, mitä lauluja he haluavat muskarissa laulaa

Lasten kokoukset:

- Jokaisesta pienryhmästä voidaan valita muutama tai yksi lapsi lasten kokoukseen suunnittelemaan esimerkiksi koko ryhmän toimintaa tai käsillä olevaa projektia
- Halukkaat voidaan arpoa ja heitä voidaan vaihdella joka kerta
- Kokouksissa keskustellaan aikuisten ja lasten kanssa muun muassa menneistä ja tulevista projekteista, jolloin lapset saadaan mukaan toiminnan arviointiin ja suunnitteluun
- Kokouksissa lapset voivat suunnitella esimerkiksi lasten toimintapäivän ohjelmaa, tulevaa projektia tai koko ryhmän yhteistä toimintaa, kuten yhteisleikkejä, vappujuhlia tai retkipäivää

LISÄIDEA TOIMINTAAN: Parhaiten lasten käsitys päiväkodista ja sen maailmasta kertoutuu tarinan avulla. Lapsia voidaan pyytää pienryhmissä piirtämään/maalaamaan päiväkotia sellaisena kuin he sen näkevät. Tämän jälkeen jokaista lasta voidaan haastatella piirroksen perusteella ja kannustaa heitä kertomaan lisää siitä, millaiseksi he sen piirsivät ja millaisena paikkana he sen näkevät. Laita lasten ajatukset korvan taakse lapsilta tulleet palautteena.



LASTEN JA KASVATTAJIEN VAIHTUVUUS

Kasvattajien vaihtuvuus:



Kasvattajien vaihtuvuus mahdollistaa jokaisen kasvattajan erityisosaamisen hyödyntämisen jokaiselle lapselle sekä varhaiskasvatuksen opettajan tasapuolisen opetuksen. Jokaisella aikuisilla on omien vahvuuksien lisäksi oma persoona ja erilaisia toimintatapoja, joita päästään hyödyntämään kasvattajien vaihtuessa.

Lasten vaihtuvuus:



Pienryhmien muodostaminen eri perustein rikastaa muun muassa lasten:

- o Vertaisoppimista
- o Kaverisuhteita ja erilaisia vuorovaikutussuhteita
- o Motivaatiotasoa leikkiin/toimintaan
- o Lasten yksilöllisiä tarpeita ja taitoja:
 - Sosiaalisetaidot
 - Leikkitaidot
 - Motoriset taidot
 - Kielelliset erityisvaikeudet



Pienryhmien päivittäinen vaihtuminen ei ole olennaista tai tarpeellista. Kiinteiden pienryhmien sijaan olisi kuitenkin välillä tärkeä pohtia eri tavalla muodostettuja pienryhmiä vaihtuvien tavoitteiden, toiminnan ja tekemisen mukaan.

TOIMINTAIDEAT:

1. PIENRYHMÄPAJAT

Pienryhmätoimintaa voidaan toteuttaa pajatoiminnan kautta, jolloin lapset jakautuvat pienryhmiin oman kiinnostuksensa ja toiveiden mukaan.

- Pajojen aiheet ja toiminta voidaan toteuttaa käsillä olevasta projektista tai lasten aloitteista ja kiinnostuksen kohteista. Punaisena lankana voi olla esimerkiksi jokin teema, jonka ympärille pajatoimintaa rakennetaan
- Pajatyöskentely voi huipentua yhteiseen tuotokseen tai esitykseen



2. KÄYTÄNTEIDEN MUUTTAMINEN

Vaihtuvilla käytänteillä voi monipuolistaa pienryhmien toimintaa kasvattajien välillä.

Kasvattajien vaihtuvuuteen voi ideoida erilaisia toteutustapoja:

Idea 1:

Aamupäivän pienryhmätoiminta:

Varhaiskasvattajat pysyvät "omilla paikoillaan", mutta lapsiryhmät vaihtuvat. Esimerkiksi kaksi kasvattajaa ulkona ja kaksi sisällä, vain lapsiryhmät vaihtuvat keskenään sisältä ulos. Tällöin varhaiskasvattajat voivat käyttää omaa erityisosaamistaan useamman pienryhmän iloksi.

Idea 2:

Kasvattajien vaihtuminen pienryhmissä tietyn väliajoin, kuten muutaman viikon tai yhden kuukauden välein. Tärkeää on, että kasvattajat kerkeävät tutustumaan ryhmään ja toiminnasta kerkeää tulemaan tarpeeksi pitkäjänteistä. Vaihtoaikaa voi pidentää tai lyhentää sopivaksi.

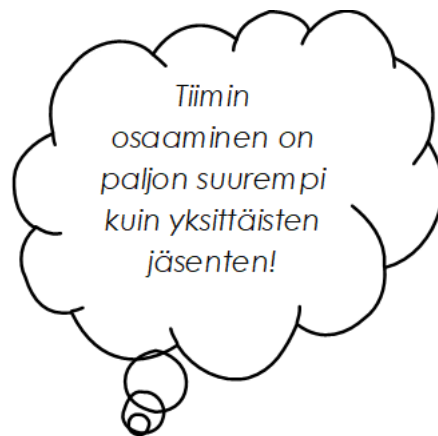
VARHAISKASVATAJIEN VÄLINEN YHTEISTYÖ



Pienryhmäpedagogiikan onnistumiseen tarvitaan kasvattajien keskeisen yhteistyön toimivuutta. Toimiva tiimityö on pienryhmätoiminnan perustana. Vaikka suunnittelun vastuu on opettajalla, koko työtiimin on tärkeä olla jo suunnitteluvaiheessa mukana.



Varhaiskasvattajien välinen hyvä tiedonsaanti mahdollistaa myös kasvattajien vaivattomamman vaihtuvuuden eri pienryhmien välillä – kun kasvattaja tietää kaikista pienryhmistä jotain, myös eri pienryhmiin on helpompi mennä.



TOIMINTAIDEAT:**1. PUHEENVUOROKORTTI**

Idea: Kokoonnutaan yhteen pienryhmätoiminnan jälkeen. Jokaisesta pienryhmästä muutama lapsi saa kertoa yhden tai kahden asian mikä jäi mieleen edeltävästä pienryhmän kanssa olleesta hetkestä. Jokaisen pienryhmän aikuinen voi myös kertoa yhteisesti kaikilla päällimmäisenä asian, joka hänelle on jäänyt mieleen yhteisestä toiminnasta.

Lapselle annetaan puheenvuorokortti, joka kertoo lapselle: Nyt on minun vuoroni kertoa ja muut hiljentyvät kuuntelemaan minua.

Merkitys:

Lisää varhaiskasvattajien tiedonsaantia: Mitä eri pienryhmissä on tapahtunut, mitä lapset kertovat ja tuovat esille

Lapset pääsevät ääneen: Osallisuus, muut lapset saavat tietää kaikkien pienryhmien puuhista

Milloin:

Pienryhmätoiminnan jälkeen, jolloin koko ryhmä on paikalla

Rauhallisena hetkenä, esimerkiksi ennen ruokailun aloittamista



1. TOTEUTUSTAPOJA

Toteutustapoja toteuttaa varhaiskasvattajien keskinäistä tiedottamista ja pienryhmätoiminnan yhteisten tavoitteiden laatimista, toteuttamista ja arviointia:

- Pienryhmien suunnittelu yhdessä työtiimin kesken. Tuokiot voi tukea toisiaan laatimalla ne yhtenäisiksi ja toisiinsa liittyviksi
- Tiimipalaverissa kierros, jossa kaikki kasvattajat kertovat pienryhmänsä toiminnasta sekä onnistumisista ja haasteista.
- Toiminnan arviointi arjessa sekä yhteinen tarkastelu tarkemmin tiimipalaverissa
- Yhteinen keskustelu osana päivittäistä arkea mahdollisuuksien mukaan
- Tiimin välinen tuki on ensiarvoista!



POHDINTA:

Pohtikaa työtiimissä:

- o Omia taitoja ja osaamista: Miten voisit ammentaa niitä pienryhmiin?
- o Toistenne taitoja ja vahvuuksia: Ideoikaa ja ehdotelkaa niihin liittyvää toimintaa
- o Yhteinen keskustelu esille tulleista lasten toiveista ja mielenkiinnonkohteista

LÄHTEET

Hujala, E. & Turja L. 2020. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015 Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.

Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 13.1.2021.
<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet.docx>